

АНАЛИЗА НА ДРЖАВНАТА ПОМОШ ЗА ОБНОВЛИВИ ИЗВОРИ НА ЕНЕРГИЈА ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

ЦЕНТАР ЗА ИСТРАЖУВАЊЕ И
ИНФОРМИРАЊЕ ЗА ЖИВОТНАТА
СРЕДИНА ЕКО-СВЕСТ СКОПЈЕ
ВО СОРАБОТКА СО ЦЕНТАР ЗА
ЕКОНОМСКИ АНАЛИЗИ - ЦЕА

АВГУСТ 2021

Содржина

Содржина.....	1
Вовед	4
Извршно резиме.....	5
Executive summary.....	10
Пазар на производство на електрична енергија од ОИЕ.....	14
Производство на електрична енергија од ОИЕ.....	14
Вкупна примарна енергетска понуда (TPES) – Северна Македонија	16
Инсталирани постројки за ОИЕ.....	18
Мерки за поддршка на ОИЕ – повластени цени исплатени низ годините за МХЕ	20
Преглед на националното законодавство, практики и надлежни институции во доделувањето државна помош за обновливи извори на енергија (повластени тарифи и повластени премии)	24
Обновливи извори на енергија	24
Разлика помеѓу повластена тарифа и премија	25
Повластена тарифа (feed-in tariff)	26
Премија (feed-in premium)	26
Повластен(и) производител(и).....	28
Државна помош	29
Анализа на повластената тарифа и премијата низ призма на правилата за државна помош.....	30
Повластена тарифа	30
Премија.....	31
Преглед на Европското законодавство и практики и надлежни институции во доделувањето државна помош за ОИЕ (повластени тарифи и повластени премии) со студии на случај	31
Споредбена правна анализа на националната и ЕУ правната рамка	32
Економски резултати од постоечката законска регулатива.....	33
Поттикнувања за инвестирање во зависност од почетната инвестиција	36
Повластените тарифи не треба да бидат трајна определба: Студии на случај	37
Одлуки на Комисијата за известена и одобрена државна помош преку финансиската поддршка на производство на електрична енергија од обновливи извори	40
Одлуката од Судот на Правда од 2019: Германија против Комисијата дека повластената тарифа не е државна помош	41
Наоди/ Заклучоци.....	42

Препораки.....	43
Користена литература	44
Анекс 1: Генерирана електрична енергија од ОИЕ за земјите од Западен Балкан и Вкупно за ЕУ.....	46
Анекс 2: Производство на електрична енергија од домашни производители GWh, извештај на РКЕ 2020	49

ВОВЕД

Важен дел од обврските на Република Северна Македонија во процесите за интеграција во Европската Унија е спроведувањето на Директивата за обновливи извори на енергија ((EU) 2018/2001) преку зголемувањето на уделот на обновливите извори во финалната потрошувачка на енергија. За таа цел, државата има воспоставено механизам со мерки за поддршка на производството на електрична енергија од обновливи извори којшто со одредени измени се применува од 2007 година.

Целта на овој документ е да направи анализа на државната помош за обновливи извори на енергија преку споредување на законската рамка во Северна Македонија со таа на земји членки на ЕУ и да даде заклучоци, насоки и препораки за промени на политиките и практиките во државата, доколку такви се потребни.

Во рамки на своите програмски активности Центарот за истражување и информирање за животна средина Еко-свест работи на заштита на животната средина од негативните влијанија предизвикани од страна на инфраструктурите проекти, истовремено промовирајќи позитивни и одржливи практики и технологии во област на енергетиката.

За потребите на програмата, Еко-свест го ангажираше Центарот за економски анализи (ЦЕА) да изработи анализа на државната помош за обновливи извори на енергија. За таа цел ЦЕА ја спореди законската рамка во Р. Северна Македонија со таа на земјите членки на ЕУ и дава заклучоци, насоки и препораки за промени на политиките и практиките во државата.

Пристапот за изработка на овој документ е преку анализа и истражување на документи кои се достапни и преку анализа на финансиски документи за малите хидроелектрани. Се анализираа и соодветните ЕУ директиви и законската регулатива во Р. Северна Македонија. Дополнително, истражени се и студии на случај на пресуди на судски инстанци во врска со третманот на државна помош за повластените тарифи и премиите.

Анализата во овој документ е поделена на неколку делови. Во првиот дел се дава преглед на структурата на производство на електрична енергија од обновливи извори на енергија. Потоа се дава општ преглед на националното законодавство во делот на енергетиката со фокус на обновливите извори на енергија. Се анализира и државната помош и третманот на повластената тарифа и премијата од аспект на државната помош во Северна Македонија.

Понатаму, се дава преглед на соодветното ЕУ законодавство во делот на обновливи извори на енергија и државната помош како и практики во доделувањето на државната помош за обновливи извори на енергија во ЕУ. За ова даваме и студии на случај со Одлуки за известена и одобрена државна помош во ЕУ како и студии на случај од Германија и Балтичките држави за тоа дали повластената тарифа е државна помош или не.

Илустрираме и економска дискусија од потребата за поттикнување на производството на електрична енергија од обновливи извори на енергија и економскиот ефект од разните инструменти за помош на производството на електрична енергија од обновливи извори на енергија. На крај, даваме заклучоци и соодветни препораки.

ИЗВРШНО РЕЗИМЕ

СИТУАЦИЈА СО ОБНОВЛИВИ ИЗВОРИ НА ЕНЕРГИЈА

1. Република Северна Македонија (PCM) сè уште го базира производството на електрична енергија од обновливи извори на енергија (ОИЕ) од хидроенергија. Имено, 91% од енергијата генерирана од ОИЕ е од хидроенергија, а додека останатите 10% се распределени меѓу ветерната (учество 5%), биоенергија (3%) и соларна енергија (1%).
2. Соларната, ветерната и биоенергијата како примарна енергија за производство на електрична енергија од ОИЕ е релативно ново искуство за PCM. Во 2011 г. првпат се евидентира производство од соларна енергија од 1 GWh, која во 2018 г. достигнува 23 GWh. Производството на енергијата од ветер пак започнува од 2014 г. со 71 GWh, и во 2018 г. достигнува вредност од 97 GWh. Од биоенергија, прв пат се генерирана енергија во 2015 г. со 20 GWh.
3. **На ниво на ЕУ ситуацијата е значајно поразлична.** Учеството на електричната енергија произведена од хидроенергетски извори во ЕУ е со учество од 61% во 2009 г. и се намалува на учество од 36% во 2018 г. за сметка на зголемено производство од останатите ОИЕ.
4. Заклучно со крајот на 2020 г., во PCM има 121 МХЕ со инсталирана моќност од 115 MW (вклучувајќи ги и оние МХЕ кои работат под привремени решенија).
5. Учеството на МХЕ во вкупното производство на електрична енергија во PCM од 2015 година до 2020 година изнесува помеѓу 5% до 7% на годишно ниво (во апсолутна вредност просечни 329 GWh годишно), вклучително со енергијата произведена од МХЕ што не добиваат финансиска поддршка.
6. Електрична енергија произведена од ветерната електроцентрала ВЕЦ Богданци, термоелектроцентралите на биогаз и термоелектроцентралата на биомаса се откупува од страна на операторот на пазарот на електрична енергија по повластени тарифи.
7. Од МХЕ, 96 ја продаваат произведената електрична енергија по повластени тарифи, а преостанатите 11 електроцентрали ја продаваат произведената електрична енергија на пазарот на електрична енергија.
8. Кај фотонапонските електроцентрали доминира бројот на повластени производители и 102 фотонапонски електроцентрали користат повластена тарифа, додека преостанатите 71 фотонапонски електроцентрали произведената електрична енергија ја продаваат на пазарот на електрична енергија.

МЕРКИ ЗА ПОДДРШКА НА ОБНОВЛИВИ ИЗВОРИ НА ЕНЕРГИЈА

9. Мерките за поддршка на производството на електрична енергија од ОИЕ имаат за цел:
  - 1) да обезбедат поттикнување на инвестиции за оптимално искористување на расположливиот потенцијал на обновливите извори на енергија во PCM,
  - 2) постигнување на националните задолжителни цели за учество на обновливите извори на енергија во вкупната потрошувачка на енергија и
  - 3) задоволување на условите за заштита на животната средина и ублажување на климатските промени.

10. Како мерки за поддршка на производството на електрична енергија од обновливи извори на енергија во РСМ достапни се:
  - 1) повластената тарифа (Feed-in tariff или FiT); и
  - 2) премијата (Feed-in premium или FiP).
11. **Повластената тарифа (FiT) во РСМ е воведена во 2007 година**, а првите електроцентрали кои произведената електрична енергија ја продаваат по повластени тарифи започнуваат со работа во 2010 година. На повластените производители кои користат повластена тарифа им е загарантирана тарифата за секој kWh произведена електрична енергија по која операторот на пазар на електрична енергија е должен да ја откупи целата електрична енергија
12. **Премијата (FiP) како мерка за поддршка се воведува во 2018 година** со Законот за енергетика од 2018 година (систем на фиксна премија). Премијата претставува дополнителен износ над цената која ја остварил повластениот производител со продажбата на произведената електрична енергија на пазарот на електрична енергија. Повластениот производител кој користи премија се избира преку тендерска постапка со аукција, која ја спроведува Министерството за економија.

ИСПЛАТЕНИ ФИНАНСИСКИ СРЕДСТВА НА ПОВЛАСТЕНИ ПРОИЗВОДИТЕЛИ

13. **Во 2020 година просечно исплатено за електричната енергија произведена од повластените производители изнесува 105 EUR/MWh.** Бројот на повластени производители изнесува 203, нивната вкупна инсталирана моќност изнесува 148.472 kW, а исплатени се вкупно 2.553.714.789 денари (скоро 42 милиони евра) за произведени 393.603.786 kWh.
14. Во 2020 година, просечно исплатено за електричната енергија произведена од повластените производители на МХЕ изнесува 81 EUR/MWh. Од 203 повластени производители, 96 оператори се мали ХЕЦ со инсталирана моќност од 87.359,9 kW. Исплатени им се 981.361.180 денари (скоро 16 милиони евра) за произведени 195.887 MWh (што е 38% од вкупно произведената електрична енергија од сите повластени производители).
15. Во 2020 просечна цена за електрична енергија за РСМ без даноци и давачки изнесувала 68 EUR/MWh, а за ЕУ-27 таа цена без даноци и давачки изнесувала 128 EUR/MWh.
16. Во 2018 БДП по глава на жител за ЕУ-27 изнесувал 27.640 евра по глава на жител, а во РСМ БДП по глава на жител (за 2018 година) изнесувал 4.130 евра по глава на жител.

ПРАВЕН ТРЕТМАН НА ПОВЛАСТЕНА ТАРИФА И ПРЕМИЈА И ПАЗАРНИ РИЗИЦИ

17. Со Законот за енергетика (ЗЕ) од 2018 година РСМ се усогласува со третиот енергетски пакет на ЕУ.
18. Енергетската транзиција што подразбира транзиција на производството на електрична енергија од класични (не-обновливи) извори во производство на електрична енергија од ОИЕ ја наметнала потребата од воведување на повластена тарифа како систем на задолжителна цена и како нужна мерка со цел инвеститорите да се мотивираат да преземат помали ризици и да учествуваат на пазарот на електрична енергија.

19. **Повластениот производител во системот на повластена тарифа не е изложен на пазарни/ценовни ризици** т.е. на промените на цените на пазарот на електрична енергија, туку е заштитен со купопродажниот договор со гарантирана продажна цена.
20. Со идентификација и решение на почетните бариери за инвестирање, системот на аукција е логичен след како би се дошло до намалување на трошоците за производство на електрична енергија од ОИЕ. Оттука, системот на повластени тарифи добива свој „наследник“, во премиите.
21. Моделот на премии, пред сè, е предвиден за постепено интегрирање на ОИЕ на пазарот на електрична енергија и во суштина е понапреден облик од системот на загарантирани цени.
22. **Во системот на премии производителите се одговорни за отстапувањата во однос на планираното производство**, па последично на тоа се принудени подобро да го предвидуваат сопственото производство. Во зависност од тоа како моделот е дефиниран, премијата не го елиминира ризикот од продажба на електрична енергија, со гарантирање на право на првенство.
23. Повластените производители кои користат повластени тарифи ја продаваат електричната енергија на операторот на пазарот на електрична енергија при што во продажната цена ја фактурираат и повластената тарифа, а трговците и/или снабдувачите истата ја вклучуваат во продажната цена на електричната енергија и ја фактурираат на крајните потрошувачи.
24. Повластените производители кои користат премии се предмет на тендерски постапки за доделување на премии, во кои задолжително е вклучена и аукција за доделување на право за користење на премии за повластени производители. Владата, на предлог на Министерството за економија, а по претходно решение на Комисијата за заштита на конкуренцијата, донесува годишна Програма за финансиска поддршка за производство на електрична енергија од повластени производители кои користат премија. Средствата за исплаќањето на премиите примарно се обезбедуваат од Буџетот на РСМ.
25. Со премиите производителите на електрична енергија превземаат дел од пазарниот/ценовен ризик за разлика од производители кои користат повластени тарифи. Но, во случај производител кој користи премија да не успее да склучи договор за продажба на произведената електрична енергија на пазарот на електрична енергија на големо, во тој случај може да склучи договор за продажба на електричната енергија со трговецот или снабдувачот со електрична енергија избран од Министерството за економија, по претходно спроведена тендерска постапка по пат на јавен оглас за која соодветно се применуваат одредбите од Законот за јавните набавки.

ПОВЛАСТЕНА ТАРИФА И ПРЕМИЈА И ДРЖАВНА ПОМОШ

26. Со Законот за енергетика повластената тарифа не се утврдува како државна помош (шема на помош или индивидуална помош) и доделувањето на истата не подлежи на согласност од страна на КЗК.
27. Ако се има во предвид дека трговците и снабдувачите ја откупуваат електричната енергија од операторот на пазарот на електрична енергија по цена во која е вклучена и повластената тарифа и понатаму ја продаваат и фактурираат на крајните потрошувачи по цена во која е вклучена и повластената тарифа, произлегува дека повластената тарифа не е државна помош која ја

доделува операторот на пазарот со електрична енергија во смисла на видовите на државна помош дефинирани со Законот за контрола на државната помош.

28. Сепак, имајќи ја во предвид предноста на повластените производители на пазарот на електрична енергија кои користат повластена тарифа и засилување на нивната позиција на пазарот на електрична енергија, повластената тарифа може да се смета за индиректна државна помош.
29. **Од друга страна, премијата претставува државна помош.** Тргувајќи од одредбите на член 187 од Законот за енергетика, според кои Владата на РСМ, на предлог на Министерството за економија, а по претходно решение на Комисијата за заштита на конкуренцијата, донесува годишна Програма за финансиска поддршка за производство на електрична енергија од повластени производители кои користат премија, несомнено дека премијата претставува државна помош.

ПОВЛАСТЕНА ТАРИФА И ПРЕМИЈА И ДРЖАВНА ПОМОШ: ПРАКТИКИ ВО ЕУ

30. **Државната помош е забранета во ЕУ.** Сепак, во одредени случаи, државната помош може да биде компатибилна со внатрешниот пазар, согласно член 107 став 2 и 3 од Договорот за функционирање на ЕУ со цел да се олесни развојот на одредени економски активности во рамките на ЕУ, кога таквата помош не влијае негативно на условите за тргување до ниво спротивно на заедничкиот интерес.
31. ЕК има донесено одлуки дека FiT претставува државна помош која пак е во согласност, односно е компатибилна со внатрешниот пазар (како на пример случаите на Ирска и Словенија).
32. Од друга страна пак, Европскиот суд на правдата, во 2019 година донесе одлука во случајот Германија против Комисијата со која одлука се одлучува дека повластените тарифи, предвидени со германскиот закон за обновлива енергија не претставуваат државна помош односно субвенции. Одлуката се базира на тоа дали снабдувачите со електрична енергија го пренесуваат надоместокот на крајните потрошувачи или не.
33. ЕУ во 2014 година има донесено Упатство за државна помош за заштита на животната средина и енергија за периодот 2014 – 2020 година (Guidelines on State aid for environmental protection and energy 2014-2020 (2014/C 200/01), со цел да помогне обновливите извори на енергија да доспеат на пазарот и да им се даде поддршка на земјите членки на ЕУ во постигнување на климатските цели за 2020 година, заедно со решавање на прашањето поврзано со нарушување на пазарот кое може да произлезе од субвенциите кои се даваат за обновливи извори на енергија.
34. Во таа насока Упатството од 2014 година укажува дека е потребно постепено воведување на механизми засновани на пазарот и со тоа заменување на повластените тарифи (FiT) со премии (FiP), што ги изложуваат обновливите извори на енергија на сигналите на пазарот бидејќи некои технологии за обновлива енергија достигнаа фаза на зрелост што бара нивна интеграција на пазарот.
35. Упатството обезбедило транзиција од повластена тарифа кон доделување на премии преку конкурентна тендерска постапка, што помага за намалување на трошоците за стимулација за енергија од обновливи извори. Упатството е донесено со важност до 2020 година, а во меѓувреме неговата важност е

продолжена до крајот на 2021 година, со предлог да се донесе ново Упатство кое би се применувало од почетокот на 2022 година.

- 36.** Според тоа, за разлика од домашното законодавство кое сè уште предвидува повластена тарифа како мерка за поддршка на производството на електрична енергија од хидроенергија, ЕУ легислативата обезбедува транзиција од повластени тарифи кон доделување на премии.
- 37.** Оттука, може да се заклучи дека не е извршено целосно усогласување на националното законодавство со ЕУ легислативата со која се уредува државната помош за производството на електрична енергија од обновливи извори на енергија.
- 38.** Што се однесува до постапката за доделување на премии, Законот за енергетика и подзаконските акти генерално се усогласени со ЕУ законодавството и обезбедуваат премиите да се доделуваат по пат конкурента и транспарента тендерска постапка.

EXECUTIVE SUMMARY

CURRENT STATE OF RENEWABLE ENERGY SOURCES

1. The production of electricity from renewable energy sources (RES) in the Republic of North Macedonia (RNM) is still based on hydropower. Namely, 91% of the RES energy is generated from hydropower, while the remaining less than 10% are generated from wind (5%), bioenergy (3%) and solar energy (1%).
2. **The solar, wind and bioenergy, as primary RES energy for electricity production are a relatively new experience for RNM.** The first solar energy production is recorded in 2011, with 1 GWh, which reached 23 GWh in 2018. The production of wind energy started in 2014 with production of 71 GWh, reaching 97 GWh production in 2018. Bioenergy was generated for the first time in 2015 with a value of 20 GWh.
3. **At the EU level the situation with the use of RES is significantly different.** The share of electricity produced from hydropower sources was 61% in 2009, which declined to 36% by 2018, due to increased other RES energy production.
4. As of the end of 2020 there are 121 small hydro power plants (SHPPs) in RNM with an installed capacity of 115 MW (including those SHPPs operating under temporary decision).
5. The share of SHPPs in the total energy production in RNM from 2015 to 2020 varies between 5% and 7% per year (in absolute value average 329 GWh per year), including the energy producing SHPPs not receiving financial support.
6. The electricity produced by the wind power plant WPP Bogdanci, biogas thermal power plants and biomass thermal power plant is purchased by the electricity market operator at preferential tariffs.
7. Out of all SHPPs, 96 are selling the produced electricity at a preferential tariff price, while the remaining 11 power plants sell the produced electricity on the electricity market.
8. The number of photovoltaic power plants is dominated by preferential producers and 102 photovoltaic power plants use a preferential tariff, while the remaining 71 photovoltaic power plants sell the produced electricity on the electricity market.

SUPPORT MEASURES FOR RENEWABLE ENERGY SOURCES

9. The measures to support the RES electricity production aim is:
  - 1) to provide investments incentives for optimal utilization of the available potential of the renewable energy sources in RNM,
  - 2) to achieve the state mandatory targets for participation of the renewable energy sources in the total energy consumption and
  - 3) to meet environmental protection conditions and reduction of climate change effects.
10. The available RES support measures for generating electricity in RNM are:
  - 1) Preferential tariff / Feed-in tariff (FiT); and
  - 2) Premium / Feed-in premium (FiP).
11. **The preferential or feed-in-tariff (FiT) in RNM was introduced in 2007**, and the first power plants which sold the produced electricity at preferential tariffs started operating in 2010. The preferential producers are guaranteed the tariff for each kWh of electricity

produced, and the electricity market operator is obliged to purchase all the electricity produced.

- 12. The premium (FiP), as a support measure was introduced in 2018** within the Energy Law (2018) (fixed premium system). The premium is an additional amount above the price achieved by the preferential producer by selling the produced electricity on the electricity market. The preferential producer that utilized the premium price is chosen through a tender procedure by auction, conducted by the Ministry of Economy.

FINANCIAL PAYMENT TO PREFERENTIAL PRODUCERS

- 13. The average payment for electricity produced by the preferential producers in 2020 was 105 EUR/MWh.** The number of preferential producers was 203, the total installed capacity was 148,472 kW, and the value of the payment amounted to 2,553,714,789 Macedonian denars (around 42 million euro) for 393,603,786 kWh electricity produced.

- 14. The average payment for electricity produced by SHPPs in 2020 was 81 EUR/MWh.** Out of the 203 preferential producers, 96 operators are SHPPs with installed capacity of 87,359.9 kW. They received total payment of MKD 981,361,180 denars (around EUR 16 million) for 195,887 MWh electricity produced (which is 38% of the total electricity produced by all preferential producers).

- 15.** The average electricity price in RNM without taxes and duties in 2020 was 68 EUR/MWh, while for EU-27 it amounted to 128 EUR/MWh.

- 16.** In 2018, GDP per capita in EU-27 was 17.640 Euro per capita, while in RNM was 4,130 euros per capita.

LEGAL TREATMENT OF FEED-IN TARIFF AND PREMIUM AND MARKET RISKS

- 17.** With the adoption of the 2018 Law on Energy, RNM harmonized with the third energy package of the EU.

- 18.** The energy transition, which implies a transition of electricity production from non-renewable sources to electricity production from RES, imposed the need to introduce a feed-in tariff as a system of mandatory pricing and as a necessary measure to incentivize the investors to take lower risks and to participate in the electricity market.

- 19. The preferential producer, within the preferential tariff system is not exposed to market/price risks,** i.e. to electricity market price changes, by being protected with a purchase agreement with a guaranteed sales price.

- 20.** With the identification and solution for the initial investment barriers, the auction system is a logical sequence to reduce the RES electricity production costs. Hence, the system of preferential tariffs will be succeeded by premiums.

- 21.** The premium model, above all, is intended for gradual integration of RES in the electricity market and is essentially a more advanced form of a system of guaranteed prices.

- 22. The producers within the system of premiums, are responsible for any deviations from the planned production,** and consequently are forced to better forecast their own production. Depending on how the model is defined, the premium does not eliminate the risk of selling electricity, by guaranteeing the right of way.

- 23.** The preferential producers that utilize preferential tariffs sell the electricity to the operator on the electricity market. The producers invoice the preferential feed-in tariff

within their selling price, and the traders and/or suppliers include the tariff within the selling price of electricity in the invoice/billing to the final consumers.

- 24. Preferential producers that use premiums are subject to tender procedures for awarding premiums, which must include an auction** for granting the right to use premiums for preferential producers. The Government, based on the proposal of the Ministry of Economy and following a decision by the Commission for Protection of Competition, adopts an annual Program for financial support for the production of electricity from preferential producers using premium. The funds for the payment of the premiums are primarily provided from the Budget of RNM.
- 25.** With the premiums, the electricity producers assume part of the market/price risk, unlike the producers of preferential tariffs. However, in the case when a producer using a premium, fails to conclude sales agreement for the electricity produced on the wholesale electricity market, then the producer may conclude an agreement for electricity sales with the trader or the electricity supplier selected by the Ministry for economy, following a previously conducted tender procurement procedure by means of a public announcement for which the provisions of the Law on Public Procurement are appropriately applied.

FEED-IN TARIFF AND PREMIUM AND STATE AID

- 26.** The Law on Energy does not determine the preferential feed-in tariff as state aid (aid scheme or individual aid) and its granting is not subject to approval by the Commission for the Protection of Competition.
- 27.** Given that traders and suppliers purchase electricity from the electricity market operator at a price that includes the feed-in tariff, they further down the chain continue to sell and invoice it to final consumers at a price that contains the feed-in tariff, it follows that the feed-in tariff is not a state aid granted by the electricity market operator in terms of state aid as defined by the Law on State Aid Control.
- 28.** Nevertheless, given the preferential producers' advantage in the electricity market by the usage of feed-in tariff and strengthening their position in the electricity market, the feed-in tariff can be considered as indirect state aid.
- 29. On the other hand, the premium is state aid.** Commencing with the provisions of Article 187 of the Law on Energy, according to which the Government of RNM, based on the proposal of the Ministry of Economy and following a decision by the Commission for Protection of Competition, adopts an annual Program for electricity production financial support for preferential producer in the feed-in premium system, no doubtedly confirming that the premium is state aid.

FEED-IN TARIFF AND PREMIUM AND STATE AID: PRACTICES IN EU

- 30. State aid is generally prohibited in the EU.** However, in certain cases, state aid may be compatible with the internal market, in accordance with Article 107 paragraph 2 and 3 of the Treaty on the Functioning of the EU, in order to facilitate the development of certain economic activities within the EU, when such aid does not adversely affect the trading conditions to a level contrary to the common interest.
- 31.** The EC has ruled that FiT is state aid which is in line with, i.e. is compatible with the internal market (as in the case of Ireland and Slovenia).
- 32.** On the other hand, the European Court of Justice, in 2019, ruled in the case of Germany vs. the Commission, in which the preferential tariffs provided by the German

law on renewable energy does not constitute state aid or subsidies. The decision is based on whether the electricity suppliers transfer the compensation to the final consumers or not.

33. In 2014 the EU adopted the Guidelines on State aid for **environmental protection and energy 2014-2020 (2014/ C 200/01)**, in order to help the renewables reach the market and to support EU member states in achieving their 2020 climate targets, together with addressing market disruption issues arising from subsidies for renewable energy sources.
34. In this regard, the 2014 Guidelines, point to the necessity to gradually introduce market-based mechanisms and thus replace feed-in tariffs (FiT) with premiums (FiP), which expose renewable energy sources to market signals since some technologies for renewable energy have reached a stage of maturity that requires their market integration.
35. The Guidelines provided for a transition from a feed-in tariff to the award of premiums through a competitive bidding procedure, which helps towards RES incentives cost reduction. The Guidelines have been adopted with validity until 2020, and in the meantime its validity has been extended until the end of 2021, with a proposal to adopt new Guidelines to be applied from the beginning of 2022.
36. Therefore, unlike the national legislation which still provides for a feed-in tariff as a measure to support hydropower generation, EU legislation provides for a transition from a feed-in tariff toward premiums.
37. It can therefore be concluded that national legislation has not been fully harmonized with the EU legislation governing state aid concerning renewable energy sources energy production.
38. Concerning the premium award procedure, the Law on Energy and the bylaws are generally aligned with the EU legislation and ensure that premiums are awarded through a competitive and transparent tender (bidding) procedure.

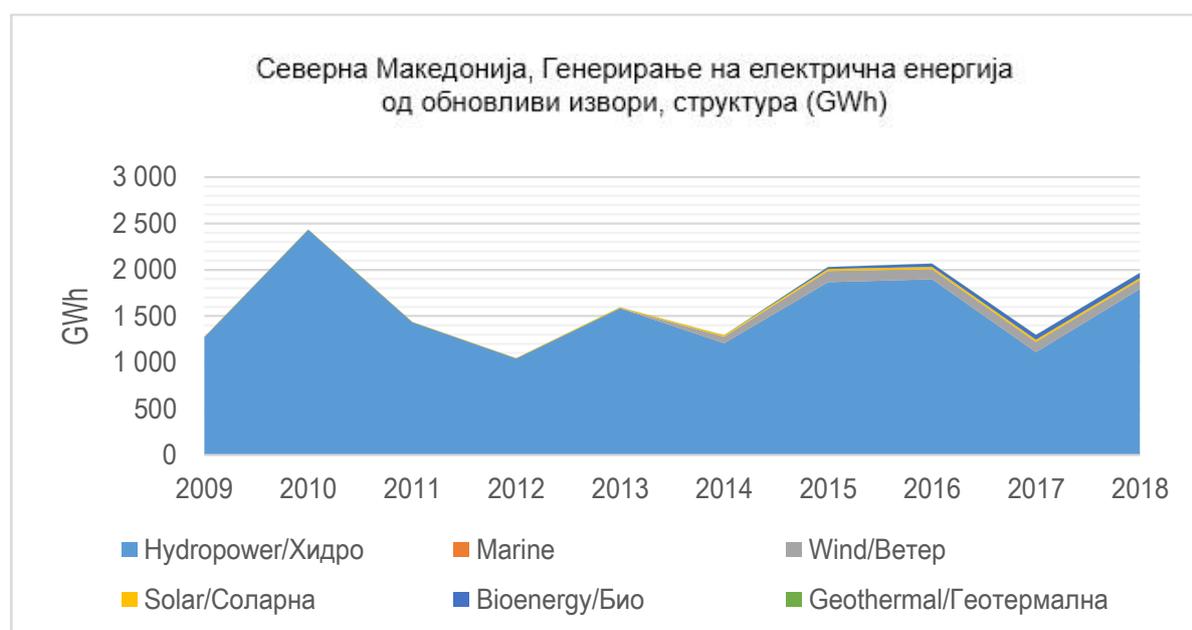
ПАЗАР НА ПРОИЗВОДСТВО НА ЕЛЕКТРИЧНА ЕНЕРГИЈА ОД ОИЕ

ПРОИЗВОДСТВО НА ЕЛЕКТРИЧНА ЕНЕРГИЈА ОД ОИЕ

Електричната енергија генерирана од обновливи извори (ОИЕ) базирана, врз статистичките податоци од Меѓународната Агенција за Обновлива Енергија - IRENA¹ во последната декада, во Република Северна Македонија (PCM), е речиси целосно од хидроенергија. Просечната генерирана количина на електрична енергијата од ОИЕ на годишно ниво (во периодот 2009-2018 г.) е во вредност од 1.642 GWh, со максимално производство во 2010 г. од 2.431 GWh, а најниско во 2012 г. со 1.041 GWh.

Во 2011 г. првпат се евидентира производство од соларна енергија од 1 GWh, која во 2018 г. достигнува 23 GWh. Производството на енергијата од ветар пак започнува од 2014 г. со 71 GWh, и во 2018 г. достигнува вредност од 97 GWh. Од биоенергија, прв пат се генерира енергија во 2015 г. со 20 GWh, и во 2018г. достигнува 54 GWh. Во 2018 година, 91% од енергијата генерирана од ОИЕ е од хидроенергија, а додека останатите 9% се распределени меѓу ветерна (учество 5%), биоенергија (3%) и соларна енергија (1%).

Графикон 1 Електрична енергија од ОИ, Северна Македонија

Извор: <https://www.irena.org/Statistics/Download-Data>, Desktop version, последно пристапено на 02/06/2021

¹ The International Renewable Energy Agency (IRENA), <https://www.irena.org/Statistics/Download-Data>

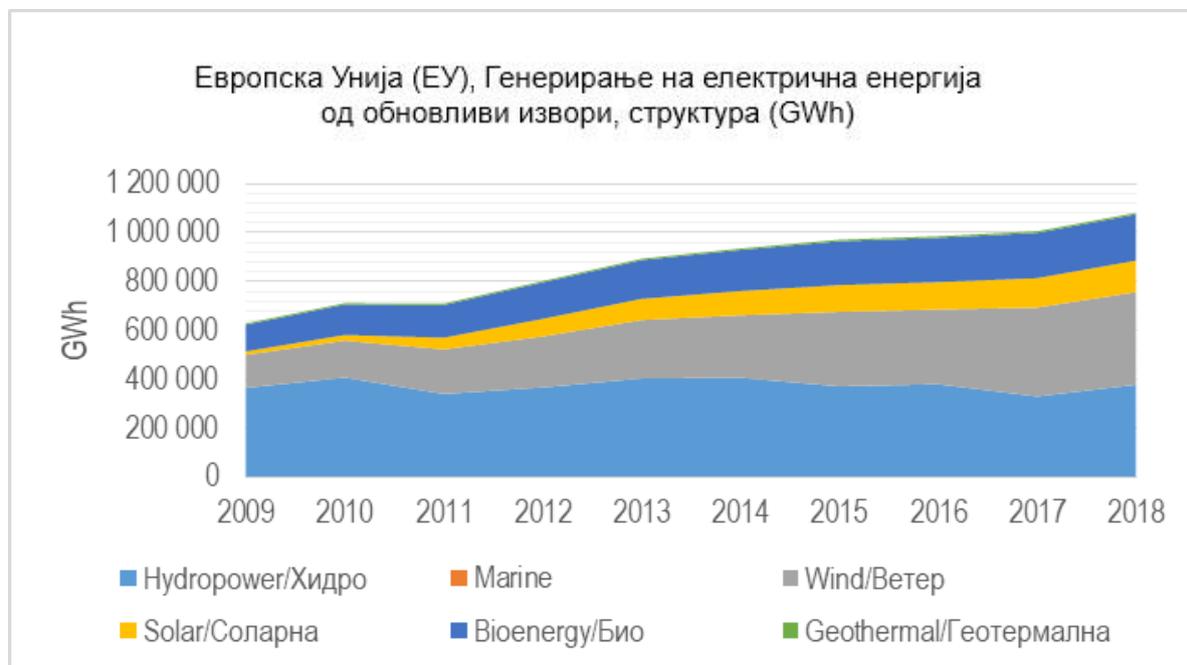
Табела 1 Обновлива енергија во Северна Македонија, во GW, според IRENA

Година	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Вкупно обновлива енергија/ Total renewable energy	1270	2431	1434	1044	1593	1292	2029	2067	1296	1966
Hydropower/Хидро	1270	2431	1433	1041	1584	1207	1865	1897	1110	1791
Marine										
Wind/Ветер	0	0	0	0	0	71	121	109	110	97
Solar/Соларна	0	0	1	3	9	14	23	24	24	23
Bioenergy/ Био	0	0	0	0	0	0	20	36	52	54
Geothermal/ Геотермална										

Извор: <https://www.irena.org/Statistics/Download-Data>, Desktop version, последно пристапено 02/06/2021

На ниво на ЕУ ситуацијата е значајно поразлична. Почнувајќи од 2009 година се забележува одржување на константно ниво на количината на енергија произведена од хидро извори, додека производството од другите ОИЕ се зголемува. Учеството на електричната енергија произведена од хидроенергетски извори со вредност од просечни 376 илјади GWh, и учество од 61% во 2009г. се намалува на учество од 36% во 2018г. за сметка на зголемено производство од останатите ОИЕ.

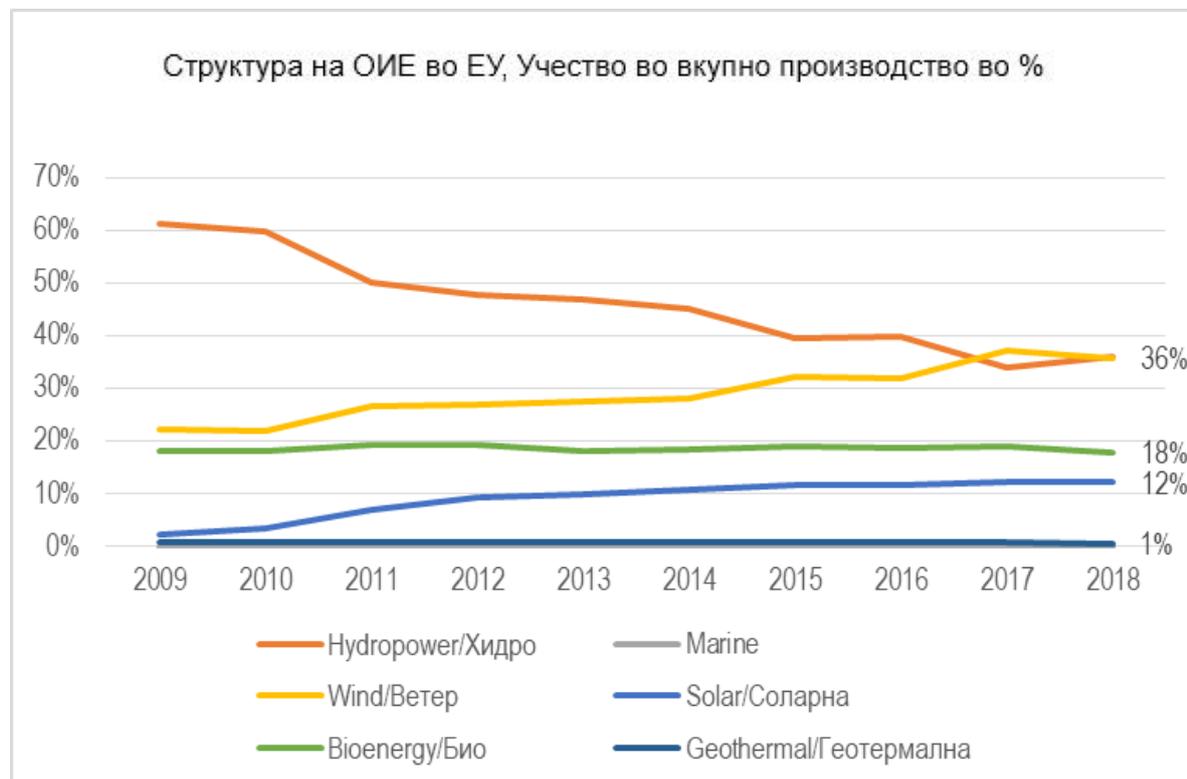
Графикон 2 Енергија од обновливи извори во Европската Унија

Извор: <https://www.irena.org/Statistics/Download-Data>, Desktop version, последно пристапено 02/06/2021

Производството на електрична енергија од ОИЕ во ЕУ, во најголем дел се зголемува со производството на електрична енергија од ветар и соларна енергија. Во 2018г. на ниво на цела ЕУ, хидро и соларната енергија учествуваат со по 36% во вкупно произведената електрична енергија од ОИЕ, со 18% учествува биоенергијата, и со 12% соларната енергија. Во 2018г вкупната количина на произведена електрична енергија од ОИЕ изнесува 1.052.187 GWh.

Графикон 3 Учество на енергијата од обновливи извори во вкупното производство во Европската Унија

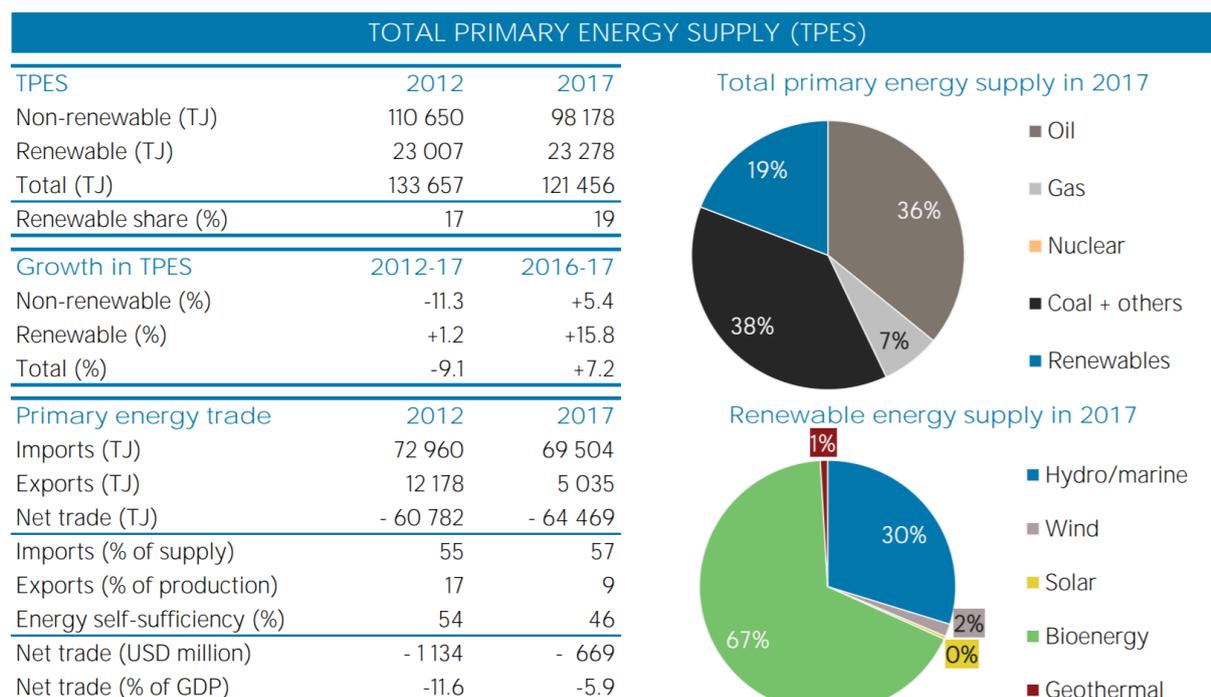
Извор: <https://www.irena.org/Statistics/Download-Data>, Desktop version, последно пристапено 02/06/2021

ВКУПНА ПРИМАРНА ЕНЕРГЕТСКА ПОНУДА (TPES) – СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

Вкупната примарна понуда на енергија (Total Primary Supply – TPES), во РСМ во 2017 година покажува дека 19% е енергија од ОИ, 38% е од јаглен, 7% е гас, 36% е нафта. РСМ е нето увозник на енергија, и тоа во увозот во 2017 година изнесувал, 69.503 TJ (GWh²) т.е. 57% од понудата, извезени се 5.035 TJ или 9% од понудата на енергија, што ја прави земјата енергетски независна во висина на 46% од вкупната примарна енергетска понуда на пазарот.

² 1 GWh= 3.6 TJ

Графикон 4 Примарна енергетска понуда (TPES), Северна Македонија, 2017, IRENA

Извор: <https://www.irena.org/Statistics/Statistical-Profiles>, преземено за PCM од: https://www.irena.org/IRENADocuments/Statistical_Profiles/Europe/North%20Macedonia_Europe_RE_SP.pdf

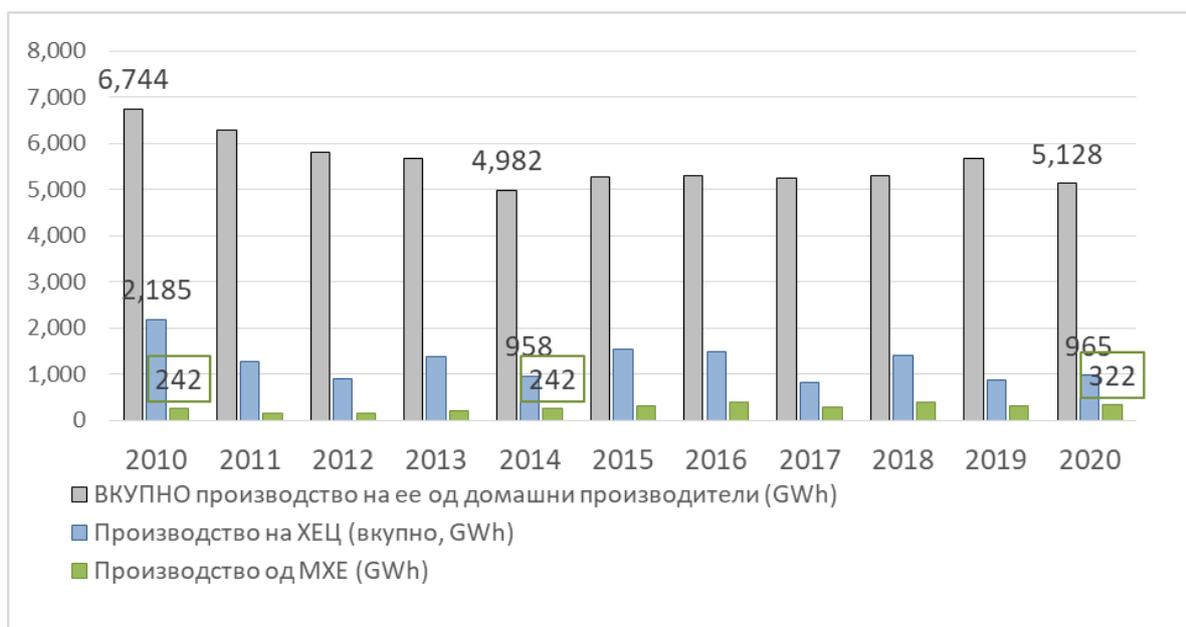
Учеството на електричната енергија од ОИ во вкупна електрична енергија произведена во РСМ во 2020 изнесува 29,22%. Според поновите достапни податоци од извештајот на РКЕ (Регулаторна комисија за енергетика и водни услуги на РСМ) за 2020 г., по количина на произведена електрична енергија, во 2020 г. вкупното производство на електрична енергија во РСМ од домашните производители изнесувало 5.128,3 GWh. И тоа производството на ТЕЦ³ изнесувало 2.509,8 GWh, на големите ХЕЦ⁴ изнесувало 965.3 GWh, додека на МХЕ 322.05 GWh (детали за по домашни производители во Анекс 2). Учеството на МХЕ во вкупното производство од 2015 година до 2020 година изнесува помеѓу 5% до 7% на годишно ниво⁵, во апсолутна вредност од просечни 329 GWh, вклучително со енергијата произведена од МХЕ што не добиваат финансиска поддршка.

³ ТЕ Битола и ТЕ Осломеј

⁴ ХЕЦ Маврово, ХЕЦ Шпилје, ХЕЦ Тиквеш, ХЕЦ Глобочица, ХЕЦ Козјак, ХЕЦ Света Петка

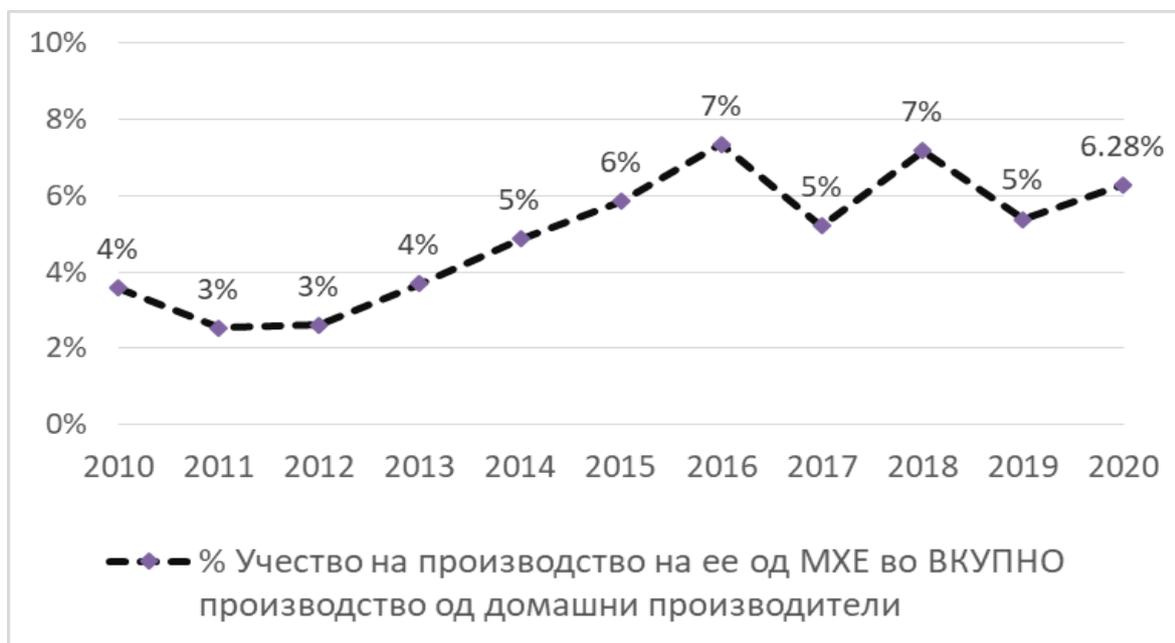
⁵ Според информациите на извештајот на РКЕ 2020, во дадените податоци во Графиконот изведен врз основа на поединечните податоци по производители, не се земаат во предвид количествата на електрична енергија што најголемиот производител ги искористил за сопствена потрошувачка како и за потребите на рудниците поради тоа може да се јават разлики. Имено во Табела 2.2 од извештајот на РКЕ за 2020 година се наведуваат вкупното производство од мали ХЕЦ за 2020 година со вредност од 197.51 GWh што е 3,85% учество, и инсталиран капацитет од 89.55 MW, што е учество од 4,26%.

Графикон 5 Производство на електрична енергија во GWh, вкупно, од хидроенергија и мали хидроцентрали

Извор: Врз основа на податоци од Годишен Извештај 2020, Регулаторна Комисија за енергетика и водни услуги на Република Северна Македонија, Прилог 12.1.

Графикон 6 Учество на произведената електрична енергија од мали хидроелектрани во вкупното производство

Извор: Врз основа на податоци од Годишен Извештај 2020, Регулаторна Комисија за енергетика и водни услуги на Република Северна Македонија, Прилог 12.1.

ИНСТАЛИРАНИ ПОСТРОЈКИ ЗА ОИЕ

Според податоците на регистрите за ОИЕ на Агенцијата за Енергетика на РСМ, во земјата има вкупно 271 посебни постројки за производство на ОИЕ. Вкупната инсталирана моќност на ОИ постројките изнесува 157 MW, а планираното годишно

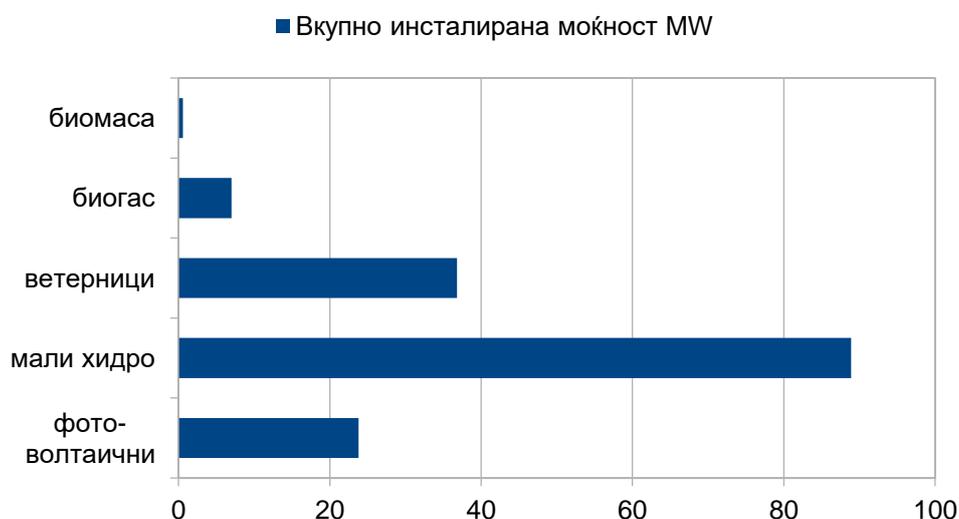
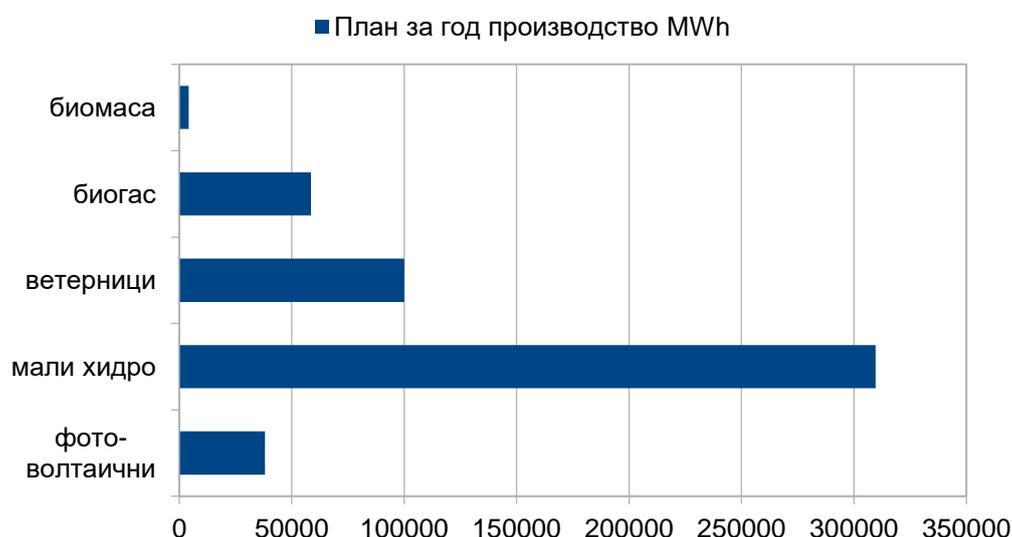
производство е 511 GWh. Податоците пак од РКЕ за 2020 година дават податоци за 295 електрани со вкупна инсталирана моќност од 779,96 MW, од кои 107 се мали ХЕЦ со вкупна инсталирана моќност од 119,2 MW, потоа 173 ФЕЦ со вкупна инсталирана моќност од 29,72 MW, 1 ВЕЦ со вкупна инсталирана моќност од 36,8 MW.

Табела 2 Електроцентрали во РСМ и моќност

Тип на електроцентрала	фото-волтаични	мали хидро	ветерници	биогаз	биомаса	Вкупно
Број на постројки	168	98	1	3	1	271
Вкупно инсталирана моќност во MW	23,8	88,9	36,8	7	0,6	157,1
План за год. Производство во MWh	38.159	309.681	100.000	58.593	4.200	510.633

Извор: Регистри на Агенција за енергетика на РСМ, <https://www.ea.gov.mk/dokumenti/registri/>

Графикон 7 Инсталирана моќност на ОИЕ и план на годишно производство

Извор: Регистри на Агенција за енергетика на РСМ, <https://www.ea.gov.mk/dokumenti/registri/>

Најголем дел од малите хидроелектроцентрали, односно 74% (71 хидроелектрана), се со моќност до 1 MW. Нивното учество во вкупната инсталирана моќност од МХЕ е 42%. МХЕ со моќност помеѓу 1 и 2 MW се вкупно 15 постројки на број, кои учествуваат со 26% во вкупната инсталирана моќност на МХЕ, и оние со над 2 MW моќност се 10 постројки со учество од 32%.

Табела 3 Структура по моќност на повластени производители

Структура по моќност на повластени производители, МХЕ	број на МХЕ	Вкупна моќност по големина во kW	Учество во моќност
<= 500 kW	37	10.286,5	12%
Над 500 до 1000 kW	34	26.555,5	30%
Над 1000 до 2000 kW	15	22.837,9	26%
Над 2000 до 3000 kW	7	17.920,0	21%
Над 3000 kW	3	9.760,0	11%
Вкупно	96	87.359,9	100%

Извор: Структура по моќност изведена од податоците од Извештајот на РКЕ од крајот на 2020 година

Во текот на 2020г. започнале со работа 38 нови електроцентрали на ОИЕ, од кои 6 ХЕЦ, и 32 фотонапонски (ФЕЦ). Како што се наведува, според РКЕ, целокупната електрична енергија произведена од ветерната електроцентрала ВЕЦ Богданци, термоелектроцентралите на биогаз и термоелектроцентралата на биомаса се откупува од страна на операторот на пазарот на електрична енергија по повластени тарифи.

Додека од малите хидроелектроцентрали, 96 ја продаваат произведената електрична енергија по повластени тарифи, а има и 11 електроцентрали што ја продаваат произведената електрична енергија на пазарот на електрична енергија⁶. Кај фотонапонските електроцентрали доминира бројот на повластени производители и 102 фотонапонски електроцентрали користат повластена тарифа, додека преостанатите 71 фотонапонски електроцентрали произведената електрична енергија ја продаваат на пазарот на електрична енергија.

И покрај фактот што 97% од вкупниот број електроцентрали за производство на електрична енергија користат ОИЕ или изразено во апсолутен број, 295 од 303 електроцентрали користат обновливи извори на енергија, сепак нивното процентуално учество во вкупната инсталирана моќност изнесува 37%. Учесството на обновливата енергија во вкупната произведена електрична енергија од домашни производители е помало и изнесува 29%⁷.

МЕРКИ ЗА ПОДДРШКА НА ОИЕ – ПОВЛАСТЕНИ ЦЕНИ ИСПЛАТЕНИ НИЗ ГОДИНИТЕ ЗА МХЕ

Мерките за поддршка на производството на електрична енергија ОИЕ имаат за цел да обезбедат поттикнување на инвестиции за оптимално искористување на расположливиот потенцијал на обновливите извори на енергија во Република Северна Македонија, постигнување на националните задолжителни цели за учество на

⁶ 11те хидроелектроцентрали се изградени и ставени во функција пред постоењето на мерките за поддршка на ОИЕ

⁷ Според РКЕ Извештај за 2020

обновливите извори на енергија во вкупната потрошувачка на енергија и задоволување на условите за заштита на животната средина и ублажување на климатските промени.

Како мерки за поддршка на производството на електрична енергија од ОИЕ во РСМ достапни се:

- повластената тарифа (Feed-in tariff или FiT); и
- премијата (Feed-in premium или FiP).

Повластената тарифа (FiT)⁸, како мерка за поддршка на производството на електрична енергија од обновливи извори на енергија, е воведена во 2007 година, а првите електроцентрали кои произведената електрична енергија ја продаваат по повластени тарифи започнуваат со работа во 2010 година.

На повластените производители кои користат повластена тарифа им е загарантирана тарифата за секој kWh произведена електрична енергија по која операторот на пазар на електрична енергија е должен да ја откупи целата електрична енергија, произведена од повластените производители, за период од 15 до 20 години. Придобивка за повластените производители кои користат FiT е и тоа што операторот на пазарот на електрична енергија ја презема балансната одговорност за овие производители⁹.

Со Законот за енергетика од 2018 година, покрај повластената тарифа се воведува и **премијата** (фиксна FiP)¹⁰ како мерка за поддршка. Премијата претставува дополнителен износ над цената која ја остварил повластениот производител со продажбата на произведената електрична енергија на пазарот на електрична енергија. Повластениот производител кој користи премија се избира преку тендерска постапка со аукција, која ја спроведува Министерството за економија.

Повластените цени по единица kWh се изразени во евро центи и се пресметуваат според доставена енергија на месечно ниво. Малите хидроелектрани добиваат различни повластени цени согласно нивното месечно производство. Оние што произведуваат ≤ 85.000 kWh месечно, добиваат 12 евро центи за kWh произведена енергија, што е највисока тарифа за хидроенергија. Оние што произведуваат > 700.000 kWh месечно пак, добиваат најниска тарифа од 4,5 евро центи за kWh (Табела 4).

Табела 4 Повластени цени во вид и големина на електроцентрали

Назив	Цена	Единица мера	Важи од
ВЕТЕРНИ електроцентрали ≤ 50 MW	8,9	€центи/kWh	05.2.2019
ХИДРО електроцентрали ≤ 85.000 kWh	12	€центи/kWh	05.2.2019
ХИДРО електроцентрали > 85.000 и ≤ 170.000 kWh	8	€центи/kWh	05.2.2019
ХИДРО електроцентрали > 170.000 и ≤ 350.000 kWh	6	€центи/kWh	05.2.2019
ХИДРО електроцентрали > 350.000 и ≤ 700.000 kWh	5	€центи/kWh	05.2.2019
ХИДРО електроцентрали > 700.000 kWh	4,5	€центи/kWh	05.2.2019
ТЕРМО електроцентрали на БИОМАСА	18	€центи/kWh	28.12.2019
ТЕРМО електроцентрали на БИОГАС	18	€центи/kWh	05.2.2019

Извор: <https://www.erc.org.mk/pages.aspx?id=157> исто објавено и во https://www.erc.org.mk/odluki/2021.04.28_RKE%20GI%202020-final.pdf, страница 36

⁸ Позната како Feed-in Tarriff FiT

⁹ Ibid.

¹⁰ Позната како Feed-in premium - FiP

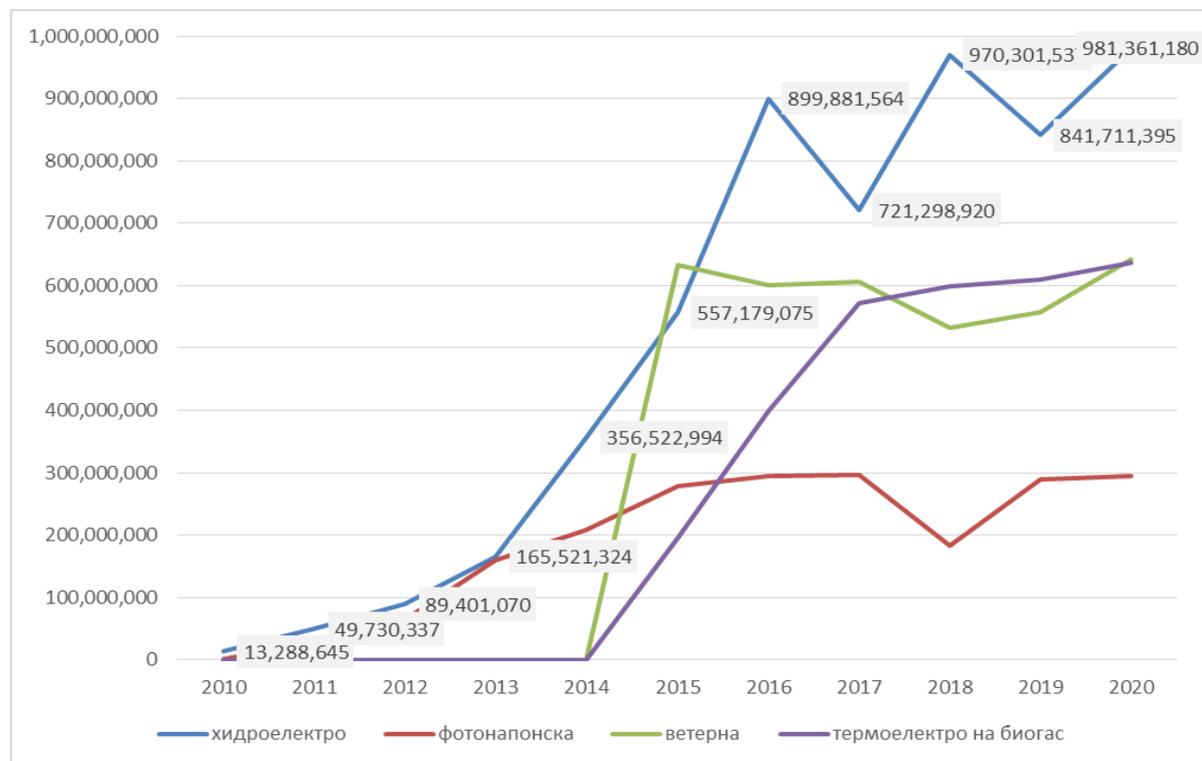
Според Уредба за мерките за поддршка на производството на електрична енергија од ОИ и пропишаната вкупна инсталирана моќност на електроцентралите за кои се доделуваат повластени тарифи со Одлуката за вкупната инсталирана моќност на повластените производители на електрична енергија

Во 2020 година, бројот на повластени производители изнесува 203, нивната вкупна инсталирана моќност изнесува 148.472 kW, а исплатени се 2.553.714.789 денари за произведени 393.603.786 kWh, односно просечната цена на електричната енергија произведена од повластените производители изнесува 105 EUR/MWh.

Во 2020 година, од 203 повластени производители, 96 оператори се мали ХЕЦ (што претставува 47% од вкупниот број на повластени производители), со инсталирана моќност од 87.359,9 kW (што претставува 59% од инсталираната моќност на вкупно повластените производители на електрична енергија), исплатени им се 981.361.180 денари (или 38% од вкупно исплатената цена за годината), и произвеле 195.887.077 kWh (што е 38% од вкупно произведената електрична енергија од сите повластени производители).

Ова значи просечна цена од 5,01 ден. за kWh за електричната енергија произведена малите хидроцентрали (за споредба во 2020 од ветерни електроцентрали просечна повластена цена изнесува 5,49 ден. за kWh, од термоелектроцентралите на биогаз просечна цена од 11,10 ден. за kWh и за фотонапонските електроцентрали просечна цена од 12,51 ден. за kWh).

Графикон 8 Вредност на исплатени средства за повластени производители по вид на електроцентрала, во МКД за 2010-2020г

Извор: податоци од извештаи на РКЕ

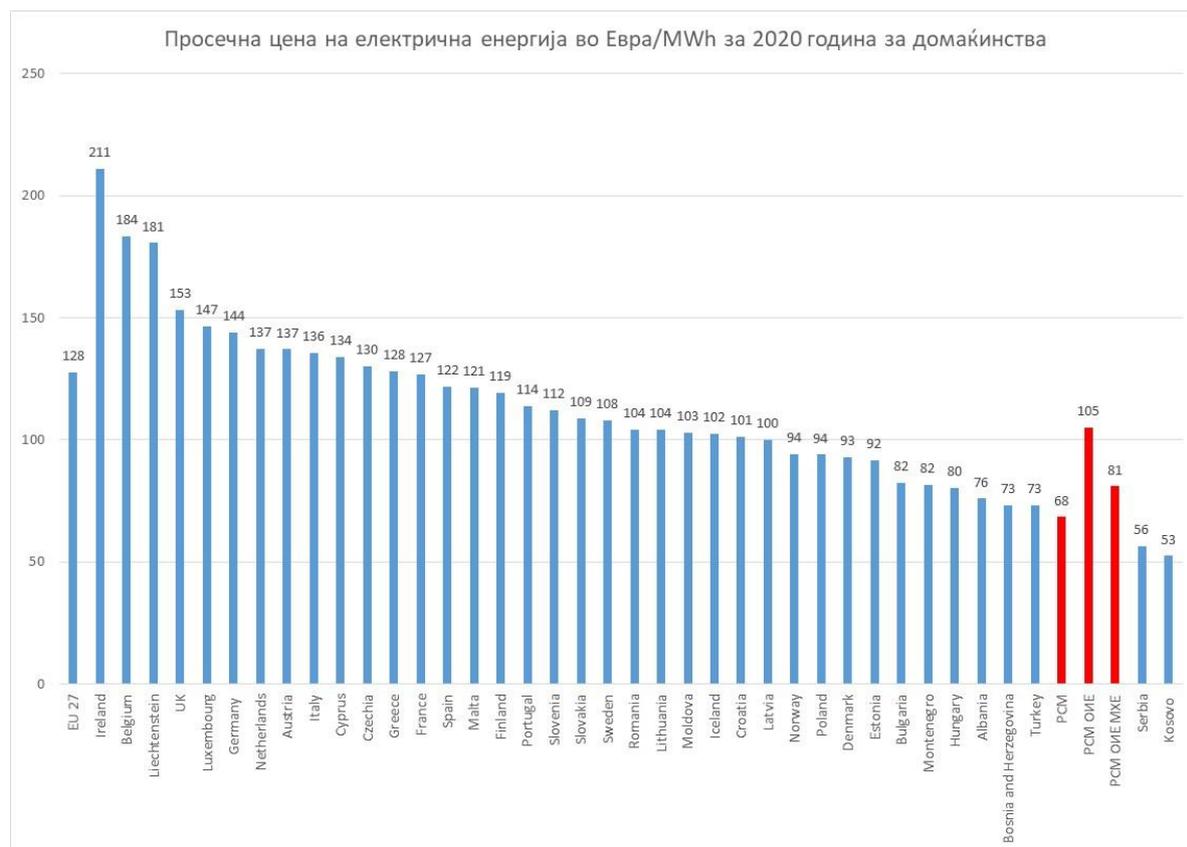
Во 2020 година просечната цена за електрична енергија без даноци и давачки за ЕУ 27 била 128 EUR/MWh (најниска била во Косово¹¹=53 EUR/MWh, а нависока во Ирска=211 EUR/MWh. Медијана цената за ЕУ 27 била=105 EUR/MWh. (Види нареден графикон).

Во 2020 година во РСМ просечно е исплатено за електричната енергија произведена од повластените производители по 105 EUR/MWh што е еднакво на медијана цената за електрична енергија за ЕУ 27 за 2020, а е повисоко за 35% од просечната цена за електрична енергија без даноци и давачки за РСМ која за 2020 била 68 EUR/MWh.

Во 2020 година, просечно е исплатено за електричната енергија произведена од повластените производители на МХЕ по 81 EUR/MWh што е повисоко од просечната цена за електрична енергија без даноци и давачки за РСМ која за 2020 била 68 EUR/MWh (16% повисока од просечната цена за електрична енергија без даноци и давачки за РСМ за таа година).

Сепак треба да бидеме внимателни во споредбата на цената на електричната енергија во РСМ со оние во ЕУ бидејќи куповната моќ е доста пониска во РСМ со земјите членки на ЕУ. На пример, во 2018 БДП по глава на жител за ЕУ-27 изнесувал 27.640 евра по глава на жител, а во РСМ БДП по глава на жител (за 2018 година) изнесувал 4.130 евра по глава на жител¹².

Графикон 9 Просечна цена на електрична енергија во Евра/MWh за 2020 година за домаќинства во ЕУ и други земји

Извор: Еуростат:

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/nrg_pc_204/default/table?lang=en

¹¹ Според ООН Резолуцијата 1299/99.

¹² Види повеќе на Еуростат:

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_08_10/default/table?lang=en

ПРЕГЛЕД НА НАЦИОНАЛНОТО ЗАКОНОДАВСТВО, ПРАКТИКИ И НАДЛЕЖНИ ИНСТИТУЦИИ ВО ДОДЕЛУВАЊЕТО ДРЖАВНА ПОМОШ ЗА ОБНОВЛИВИ ИЗВОРИ НА ЕНЕРГИЈА (ПОВЛАСТЕНИ ТАРИФИ И ПОВЛАСТЕНИ ПРЕМИИ)

Со Законот за енергетика (Сл. Весник на РСМ бр. 96/2018 и 96/2019) извршено е усогласување се т.н. трет енергетски пакет, и транспонирање на следната ЕУ легислатива:

- Директива 2009/72/ЕС за заедничките правила за внатрешен пазар на електрична енергија;
- Регулатива 714/2009 за условите за пристап на мрежите за прекугранична размена на електрична енергија;
- Директива 2009/73/ЕС за заедничките правила за внатрешен пазар на природен гас;
- Регулатива 715/2009 за условите за пристап на мрежите за пренос на природен гас;
- Директива 2005/89/ЕС за мерките со кои се обезбедува сигурност во снабдувањето со електрична енергија и инвестиции во инфраструктурата;
- Директива 2004/67/ЕС за мерките со кои се обезбедува сигурност во снабдувањето со природен гас;
- Директива 2009/28/ЕС за промоција на користењето на енергија од обновливи извори; и
- Регулативата 543/2013 за поднесување и објавување на податоци за пазарот на електрична енергија.

ОБНОВЛИВИ ИЗВОРИ НА ЕНЕРГИЈА

Во делот на ОИЕ транспонирани се одредбите од Директива 2009/28/ЕС кои се однесуваат на статистички трансфери, заеднички проекти и координација на мерките за поддршка со држави од ЕУ или трети држави, а која со амандман на членот 20 од Договорот за Енергетската заедница, е усвоена и адаптирана за имплементација и во земјите на Енергетската заедница.¹³

Во ЗЕ има посебно поглавје во кое се дефинирани начинот и условите за поттикнување на користењето на ОИЕ. Мерките за поддршка на ОИЕ, согласно член 186 од ЗЕ се определени со Стратегијата и Акцискиот план за ОИЕ, и се доделуваат ако барателот вградува опрема и системи за производство на енергија од обновливи извори кои ги исполнуваат соодветните технички спецификации (член 179).

Мерките за поддршка, меѓу другото, за произведената електрична енергија од ОИЕ предвидуваат:

- повластени тарифи; и
- премии.

---

¹³ Енергетската заедница е заедница на земјите од Југоисточна Европа (Албанија, Бугарија, Босна и Херцеговина, Романија, Србија, Хрватска, Црна Гора, Косово и РС Македонија) и Европската Комисија

Покрај повластените тарифи и премии, со член 186 став 2 од Законот за енергетика пропишани се и други можни мерки за поддршка, како што се:

- 1) инвестициона поддршка;
- 2) даночни и царински олеснувања;
- 3) воведување на посебни обврски на снабдувачите со електрична енергија за купување на електрична енергија произведена од обновливи извори;
- 4) воведување на обврски за трговците со нафтени деривати и горива за транспорт за продажба на биогорива на пазарот;
- 5) издавање на гаранции за потекло на електричната енергија произведена од обновливи извори;
- 6) воведување на можност за производство на електрична енергија од обновливи извори наменета за сопствена потрошувачка и предавање на вишокот во електродистрибутивниот систем; и
- 7) надоместок за поттикнување на учеството на обновливи извори на енергија.

РАЗЛИКА ПОМЕЃУ ПОВЛАСТЕНА ТАРИФА И ПРЕМИЈА

Енергетската транзиција, што подразбира транзиција на производството на електрична енергија од класични (не-обновливи) извори во производство на електрична енергија од ОИЕ ја наметнала потребата од воведување на повластена тарифа како систем на задолжителна цена и како нужна мерка со цел инвеститорите да се мотивираат да преземат соодветни ризици и да учествуваат на пазарот на електрична енергија.

Според системот на повластени тарифи, производителите на електрична енергија добиваат вкупен фиксен надоместок по киловат – час на произведена електрична енергија. Државата или субјект основан од државата склучуваат договор со операторот на електраната врз основа на кој во текот на определен број на години, плаќа однапред дефинирана цена за секоја испорачана цена на електрична енергија, а со стекнувањето на статус на повластен производител, операторот на електраната добива приоритетно право на мрежата, што значи дека операторот на преносот е должен да ја преземе сета испорачана електрична енергија. Според тоа, повластениот производител во системот на повластена тарифа не е изложен на промените на пазарот на електрична енергија, туку е заштитен со купопродажниот договор со гарантирана продажна цена.

Со идентификација и решение на почетните бариери за инвестирање, системот на аукција е логичен след за да се дојде до намалување на трошоците за производство на електрична енергија од ОИЕ. Оттука, системот на повластени тарифи добива свој „наследник“, во премиите. Овој модел на премии, пред сè, е предвиден за постепено интегрирање на ОИЕ на пазарот на електрична енергија и во суштина е понапреден облик од системот на загарантирани цени, со неколку можни нивоа на изложеност на повластените производители на пазарните ризици. Овој модел содржи потреба од поголема активност на повластените производители на пазарот на електрична енергија, а последично на тоа и изложување на ризик.

Делотворноста на премиите, со оглед на изложеност на пазарот, зависи од тоа дали се фиксни или променливи, колку често се определува нивната вредност (по час, месечно, квартално или годишно), и дали постои најнизок или највисок износ кој повластениот производител го остваруваат за произведената електрична енергија. При тоа, на пр. производителите со променлива премија помалку се изложени на пазарен ризик од

производителите со фиксна премија. Кон ова, во системот на премии производителите се одговорни за отстапувањата во однос на планираното производство, па последично на тоа се принудени подобро да го предвидуваат сопственото производство. Во зависност од тоа како моделот е дефиниран, премијата не го елиминира ризикот од продажба на електрична енергија, со гарантирање на право на првенство.

ПОВЛАСТЕНА ТАРИФА (FEED-IN TARIFF)

Повластените производители кои користат повластени тарифи ја продаваат електричната енергија на операторот на пазарот на електрична енергија при што во продажната цена ја фактурираат и повластената тарифа, а трговците и/или снабдувачите истата ја вклучуваат во продажната цена на електричната енергија и ја фактурираат на крајните потрошувачи.

Стекнувањето на право на користење на повластена тарифа се уредува со правилник којшто, согласно член 191 од ЗЕ,, го донесува Регулаторната комисија за енергетика, која воедно го води и регистарот на повластени производители кои користат повластена тарифа. Статусот на повластен производител и правото на користење на повластена тарифа се стекнува со решение, односно одлука донесени од страна на Регулаторната комисија за енергетика, а врз основа на потврда издадена од Агенцијата за енергетика дека електроцентралата е изградена и ги исполнува условите и инсталираната моќност утврдени со уредба што ја носи Владата на РСМ.

Повластените производители ја користат повластената тарифа според условите што важеле на денот на донесувањето на решението за стекнување на привремен статус на повластен производител и запишувањето во Регистарот на повластени производители кои користат повластена тарифа (член 191 став 4).

Повластениот производител кој користи повластена тарифа, согласно член 192 од ЗЕ, е должен да:

- 1) ја продава произведената електрична енергија единствено на операторот на пазарот на електрична енергија; и
- 2) доставува планови за производство на електрична енергија до операторот на пазарот на електрична енергија.

Согласно член 193 од ЗЕ, операторот на пазарот на електрична енергија е должен да ја откупи електричната енергија произведена од повластените производители кои користат повластена тарифа, а трговците и снабдувачите се должни да ја купат од операторот на пазарот на електрична енергија што операторот ја откупил од повластениот производител којшто користи повластена тарифа, додека пак потрошувачите се должни истата да ја купат од своите снабдувачи и/или трговци.

ПРЕМИЈА (FEED-IN PREMIUM)

Новина во Законот за енергетика е воведувањето на премиите како мерка за поддршка која претставува пазарен модел за интеграција на ОИЕ кои ќе бидат применливи за одделни технологии и кои ќе се доделуваат врз основа на тендерска постапка која вклучува аукција. Согласно член 187 од ЗЕ, Владата, на предлог на Министерството за економија, а по претходно решение на Комисијата за заштита на конкуренцијата, донесува годишна Програма за финансиска поддршка за производство на електрична

енергија од повластени производители кои користат премија, во која особено се уредува:

- 1) вкупната инсталирана моќност на електроцентралите по вид на технологии за кои ќе се доделува премија на обновлив извор по спроведена тендерска постапка;
- 2) вкупната инсталирана моќност на постојните електроцентрали на повластени производители кои користат премија за кои се доделува државна помош и
- 3) обемот на државната помош за произведената електрична енергија.

Врз основа на Програмата се објавуваат и спроведуваат тендерски постапки за доделување на премиите, во кои задолжително е вклучена и аукција за доделување на право за користење на премии за повластени производители (член 188). По конечности на одлуката за избор, Министерството за економија (МЕ) склучува договор за право на користење на премија со најповолниот понудувач, а откако електроцентралата ќе биде изградена се склучува главниот договор за користење на премија, при што се доставува и лиценцата за вршење на енергетската дејност производство на електрична енергија за електроцентралата. Евиденцијата на повластени производители кои користат премија ја води МЕ.

Повластениот производители кој користи премија, согласно член 189 од ЗЕ, е должен:

- 1) да ја продава произведената енергија на пазарот за електрична енергија;
- 2) да доставува прогнози за производство на електрична енергија до МЕ во периоди утврдени во договорот; и
- 3) во текот на работењето да се придржува кон обврските од договорот за користење на премија.

Ако повластениот производител кој користи премија не успее да склучи договор за продажба на произведената електрична енергија на пазарот на електрична енергија на големо, согласно член 13 од Уредбата за мерки за поддршка на производството на електрична енергија од обновливи извори на енергија („Службен весник на Република Северна Македонија, бр. 29/19 – Уредба -) и може да склучи договор за продажба на електричната енергија со трговецот или снабдувачот со електрична енергија избран од МЕ, по претходно спроведена тендерска постапка по пат на јавен оглас за која соодветно се применуваат одредбите од Законот за јавните набавки.

Средствата за исплаќањето на премиите примарно се обезбедуваат од Буџетот РС Македонија, но оставена е можност средствата да се обезбедат и од други извори на финансирање (член 187 став 6 од ЗЕ).

Повластените производители кои користат премија не може да користат повластена тарифа и не им следува гарантиран откуп на произведената енергија од истата електроцентрала, односно истите произведената електрична енергија ја продаваат на пазарот за електрична енергија.

Со ЗЕ се воведува и можност микро и малите претпријатија и домаќинствата да можат да инсталираат фотонапонски постројки на покрив за производство на електрична енергија која ќе ја користат за сопствена потрошувачка, а вишокот на произведена електрична енергија да го предадат кон дистрибутивната мрежа. Клучно олеснување е што за овие производители не е потребна лиценца.

Графикон 10 Шематски приказ на шеми за поддршка на производство на енергија од обновливи извори

Извор: *Renewables in the EU: the support framework towards a single energy market*, European Commission, Joint Research Centre¹⁴

Повластен(и) производител(и)

Производител на електрична енергија од обновливи извори, согласно член 187 од ЗЕ, може да се стекне со статус на повластен производител на електрична енергија од обновливи извори (повластен производител) што му дава право на користење на премија или повластена тарифа, на начин и во постапка пропишани со ЗЕ, прописите и правилата донесени врз основа на ЗЕ и прописите за државна помош.

Согласно член 4 став 1 од Уредбата, повластена тарифа се доделува на повластен производител за произведена електрична енергија од следните електроцентрали:

- 1) хидро електроцентрала;
- 2) ветерна електроцентрала;
- 3) термоелектроцентрала на биомаса (термоелектроцентрала која како погонско гориво користи биомаса); и
- 4) термоелектроцентрала на биогаз (термоелектроцентрала која како погонско гориво користи биогаз).

Повластената тарифа може да се користи сметајќи од денот на влегување во сила на одлуката за користење на повластена тарифа, издадена од Регулаторната комисија за енергетика, за електрична енергија произведена од:

- 1) хидроелектроцентрали во период од 20 години;¹⁵
- 2) ветерни електроцентрали во период од 20 години;
- 3) термоелектроцентрала на биомаса во период од 15 години; и
- 4) термоелектроцентрала на биогаз во период од 15 години.

¹⁴ <https://e3p.jrc.ec.europa.eu/sites/default/files/documents/publications/kjna29100enn.pdf>

¹⁵ За хидроелектроцентрали коишто се пуштени во употреба до влегувањето во сила на Уредбата и се во сопственост на јавни претпријатија основани од Владата или од единица на локална самоуправа, периодот на користење е 10 години.

Премија, согласно член 4 став 2 од Уредбата, се доделува на повластен производител за произведена електрична енергија од следните електроцентрали:

- 1) ветерна електроцентрала; и
- 2) фотонапонска електроцентрала,

Период на користење на премии, сметајќи од денот на склучување на договорот за користење на премија изнесува:

- 1) за ветерна електроцентрала во период од 20 години; и
- 2) за фотонапонска електроцентрала во период од 15 години.

ДРЖАВНА ПОМОШ

Доделувањето и контролата на државната помош во РСМ е уредено со Законот за контрола на државната помош („Службен весник на Република Македонија“ бр. 145/2010), кој е придружен со Законот за заштита на конкуренцијата („Службен весник на Република Македонија“ бр. 145/2010, 136/2011, 41/2014, 53/2016 и 83/2018). 24/2003). Законот е усогласен со член 107, 108 и 109 од Договорот за функционирање на Европската Унија (Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU, 2008) и соодветната европско секундарна легислатива.

Иако во поголем дел Законот е усогласен со европската легислатива, недостатокот на одредени детали може да предизвика нејаснотии при неговата примена. Забележлив е и недостаток од насоки од Комисијата за заштита на конкуренција (КЗК) за тоа што точно претставува државна помош.

Овој закон, согласно член 3 став 1, се применува на секој облик на државна помош доделена од давателите на државна помош, независно дали е доделена според шема за помош или како индивидуална помош, која може да влијае врз трговијата во РСМ, врз трговијата меѓу РСМ и Европската унија, како и врз трговијата меѓу РСМ и други земји кои заедно со РСМ се договорни страни во меѓународни договори ратификувани од РСМ, а кои содржат одредби за државна помош. Согласно член 5 од Законот, државна помош се сите потенцијални или реализирани расходи или сите потенцијално или реално намалени приходи на државата, доделени од давателите на државната помош кои ја нарушуваат или можат да ја нарушат конкуренцијата преку овозможување на економска предност на определено претпријатие која не би била можна без доделената државна помош или преку фаворизирање на производството на одредени стоки или давањето на одредени услуги.

Државната помош може да биде доделена како шема на помош или индивидуална помош (член 13, став 1). Наједноставно кажано, разликата меѓу нив е тоа што за индивидуалната помош е секогаш потребно дополнително одобрување од КЗК (член 4, алинеја 1 и 2).

Во Законот, исто така, се наведени и најчестите облици во кои може да се додели државната помош:

- субвенции;
- отпишување или преземање долгови;
- изоставување, намалување или одложување на плаќањето на јавните давачки;
- доделување кредити под поволни услови;

- давање гаранции од давателите на државна помош под поволни услови;
- инвестиции од давателите на државна помош со стапка на поврат пониска од стапката на поврат на инвестиции што може да се очекува при инвестирање под нормални пазарни услови; и
- намалување на цените на стоката и/или услугите од страна на давателите на државна помош под пазарните цени, особено во случај на продажба на акции, згради или земјиште во сопственост на давателите на државна помош. (член 5, став 2)

Според членот 6 од Законот даватели на државна помош во РСМ може да бидат: Владата на РСМ, министерствата, единиците на локалната самоуправа, други органи и правни лица. Корисник на државна помош, во смисла на овој закон, е претпријатие кое учествува во промет на стоки и/или услуги, а користи некој од облиците на државна помош (член 6 став 2).

Поимот претпријатие, согласно член 4 алинеја 7 од Законот се дефинира како кој било субјект што се занимава со економска активност, вклучувајќи и јавни претпријатија, непрофитни организации, трговци поединци и др.

АНАЛИЗА НА ПОВЛАСТЕНАТА ТАРИФА И ПРЕМИЈАТА НИЗ ПРИЗМА НА ПРАВИЛАТА ЗА ДРЖАВНА ПОМОШ

ПОВЛАСТЕНА ТАРИФА

Што се однесува до повластената тарифа, истата, со ЗЕ не се утврдува како државна помош (шема на помош или индивидуална помош) и доделувањето на истата не подлежи на согласност од страна на КЗК.¹⁶ Меѓутоа, имајќи предвид дека повластените производители кои стекнале право на повластена тарифа електричната енергија ја продаваат на операторот на пазарот на електрична енергија при што во продажната цена ја фактурираат и повластената тарифа, се поставува прашањето дали повластената тарифа која е вклучена во цената на електричната енергија која ја плаќа операторот на пазарот на електрична енергија, треба да се смета како државна помош?

Ако се има во предвид дека трговците и снабдувачите ја откупуваат електричната енергија од операторот на пазарот на електрична енергија по цена во која е вклучена и повластената тарифа и понатаму ја продаваат и фактурираат на крајните потрошувачи по цена во која е вклучена и повластената тарифа, произлегува дека не станува збор за државна помош која ја доделува операторот на пазарот со електрична енергија во смисла видовите на државна помош дефинирани со Законот за контрола на државната помош. **Сепак, имајќи ја во предвид предноста на повластените производители кои користат повластена тарифа и засилување на нивната позиција на пазарот на електрична енергија, повластената тарифа може да се смета за индиректна државна помош.**

---

¹⁶ Како пример за шема на помош е Законот за финансиска поддршка на инвестиции („Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 83/2018, 98/2019 и 124/2019 – пречистен текст) кој во член 2 пропишува дека овој закон претставува шема на помош согласно прописите со кои се уредува контролата на државната помош.

ПРЕМИЈА

Тргувајќи од одредбите на член 187 од ЗЕ, според кои Владата на РСМ, на предлог на Министерството за економија, а по претходно решение на Комисијата за заштита на конкуренцијата, донесува годишна Програма за финансиска поддршка за производство на електрична енергија од повластени производители кои користат премија, несомнено дека премијата претставува државна помош. Средствата за финансиската поддршка предвидени со годишната Програма се обезбедуваат од Буџетот на Република Македонија и/или други извори на финансирање (член 187 став 6).

ПРЕГЛЕД НА ЕВРОПСКОТО ЗАКОНОДАВСТВО И ПРАКТИКИ И НАДЛЕЖНИ ИНСТИТУЦИИ ВО ДОДЕЛУВАЊЕТО ДРЖАВНА ПОМОШ ЗА ОИЕ (ПОВЛАСТЕНИ ТАРИФИ И ПОВЛАСТЕНИ ПРЕМИИ) СО СТУДИИ НА СЛУЧАЈ

Со цел да се спречи државната помош да ја наруши конкуренцијата на внатрешниот пазар на Европската Унија (ЕУ) и да влијае на трговијата меѓу земјите-членки на начин што е во спротивност со заедничкиот интерес, член 107 став 1 од Договорот за функционирање на ЕУ (The Treaty on the functioning of the European Union) го утврдува принципот дека државната помош е забранета. Сепак, во одредени случаи, државната помош може да биде компатибилна со внатрешниот пазар, согласно член 107 став 2 и 3 од Договорот со цел да се олесни развојот на одредени економски активности во рамките на ЕУ, кога таквата помош не влијае негативно на условите за тргување до ниво спротивно на заедничкиот интерес.

ЕУ во 2014 година има донесено Упатството за државна помош за заштита на животната средина и енергија за периодот 2014 – 2020 година (Guidelines on State aid for environmental protection and energy 2014-2020 (2014/C 200/01), кое меѓу другото, има за цел да помогне обновливите извори на енергија да доспеат на пазарот и да им се даде поддршка на земјите членки на ЕУ во постигнување на климатските цели за 2020 година, заедно со решавање на прашањето поврзано со нарушување на пазарот кое може да произлезе од субвенциите кои се даваат за обновливи извори на енергија. Упатството обезбедило транзиција од повластена тарифа кон доделување на премии преку конкурента тендерска постапка, што помага за намалување на трошоците за стимулација за енергија од обновливи извори. Упатството е донесено со важност до 2020 година, а во меѓувреме неговата важност е продолжена до крајот на 2021 година, со предлог да се донесе ново Упатство кое би се применувало од почетокот на 2022 година.

Европската Комисија, во 2014 година, во комуникација со Европскиот Совет и Европскиот Парламент предложила енергетска и климатска рамка за политики за климата и енергијата во периодот од 2020 до 2030 година (Рамка 2030, COM(2014) 0015) која е вградена во Упатството кое треба да подготви терен за постигнување на целите утврдени во „Рамката 2030.„ Со „Рамката 2030,“ се предлага, меѓу другото, уделот во потрошувачката на електричната енергијата од обновливи извори да изнесува најмалку 27% со овозможување флексибилност на државите членки во поставување на националните цели.

Согласно Упатството, следните кумулативни услови за поддршка за електрична енергија од обновливи извори на енергија се применуваат од 1 јануари 2016 година за сите нови програми и мерки на поддршка:

- (а) помошта се доделува како премија како додаток на пазарната цена (премија) при што производителите ја продаваат својата електрична енергија на директно на пазарот;
- (б) корисниците подлежат на стандардни одговорности за балансирање, освен ако не постојат ликвидни внатрешни дневни пазари; и
- (в) воспоставени се мерки за да се осигура дека производителите немаат поттик да произведуваат електрична енергија под негативни цени.

Овие услови не се однесуваат на инсталации со инсталиран капацитет на електрична енергија помал од 500 kW или демонстративни проекти, освен за електрична енергија од ветер, каде што се применува инсталиран капацитет на електрична енергија од 3 MW или 3 генерациски единици. За овие помали инсталации, според Упатството, остануваат да важат повластените тарифи.

Од 1ви Јануари 2017 година помошта се доделува во конкурентна тендерска постапка врз основа на јасни, транспарентни и недискриминаторски критериуми, освен ако:

- (а) Државите членки покажат дека само еден или многу ограничен број на проекти и постројки би можел да биде прифатлив;
- (б) Државите членки покажат дека со конкурентна тендерска постапка би се дошло до повисоко ниво на поддршка (на пр. поради избегнување на стратешко собирање на понуди); и
- (в) Државите членки покажат дека со конкурентна тендерска постапка би се причиниле ниски стапки на реализација на проектите (избегнување на понуди со прениски цени).

СПОРЕДБЕНА ПРАВНА АНАЛИЗА НА НАЦИОНАЛНАТА И ЕУ ПРАВНАТА РАМКА

Националното законодавство, пред се Законот за енергетика, како мерки за поддршка за производство на електрична енергија од обновливи извори на енергија, меѓу другото предвидува:

- повластени тарифи (FiT); и
- премии (FiP).

Покрај повластените тарифи и премии, со ЗЕ пропишани се и други можни мерки за поддршка, како што се:

- 1) инвестициона поддршка;
- 2) даночни и царински олеснувања;
- 3) воведување на посебни обврски на снабдувачите со електрична енергија за купување на електрична енергија произведена од обновливи извори;
- 4) воведување на обврски за трговците со нафтени деривати и горива за транспорт за продажба на биогорива на пазарот;
- 5) издавање на гаранции за потекло на електричната енергија произведена од обновливи извори;
- 6) воведување на можност за производство на електрична енергија од обновливи извори наменета за сопствена потрошувачка и предавање на вишокот во електродистрибутивниот систем; и

7) надоместок за поттикнување на учеството на обновливи извори на енергија.

Според тоа, досегашните **повластени (feed-in) тарифи** како решение остануваат и понатаму да се применуваат, со тоа што ќе се применуваат само за одредени технологии кои ќе бидат утврдени со уредба која ја донесува Владата на РСМ. Постојните и идните повластени производители кои користат повластени тарифи ја продаваат електричната енергија на операторот на пазарот на електрична енергија при што во продажната цена ја фактурираат и повластената тарифа, а трговците и/или снабдувачите истата ја вклучуваат во продажната цена на електричната енергија и ја фактурираат на крајните потрошувачи.

Повластениот производител кој користи повластена тарифа е должен да:

- 1) ја продава произведената електрична енергија единствено на операторот на пазарот на електрична енергија; и
- 2) доставува планови за производство на електрична енергија до операторот на пазарот на електрична енергија.

Операторот на пазарот на електрична енергија е должен да ја откупи електричната енергија произведена од повластените производители кои користат повластена тарифа, а трговците и снабдувачите се должни да ја купат од операторот на пазарот на електрична енергија што операторот ја откупил од повластениот производител којшто користи повластена тарифа, додека пак потрошувачите се должни истата да ја купат од своите снабдувачи и/или трговци.

Во ЗЕ се регулираат и **премиите како мерка за поддршка која претставува пазарен модел за интеграција на ОИЕ** кои ќе бидат применливи за одделни технологии и кои ќе се доделуваат врз основа на тендерска постапка која вклучува аукција.

Според тоа, за разлика од домашното законодавство кое сè уште предвидува повластена тарифа како мерка за поддршка на производството на електрична енергија од ОИЕ, ЕУ легислативата обезбедува транзиција од повластени тарифи кон доделување на премии. Оттука, може да се заклучи дека не е извршено целосно усогласување на националното законодавство со ЕУ легислативата со која се уредува државната помош за производството на електрична енергија од ОИЕ.

Што се однесува до постапката за доделување на премии, ЗЕ и подзаконските акти се усогласени со ЕУ законодавството и обезбедуваат премиите да се доделуваат по пат на конкурентна и транспарентна тендерска постапка.

ЕКОНОМСКИ РЕЗУЛТАТИ ОД ПОСТОЕЧКАТА ЗАКОНСКА РЕГУЛАТИВА

Во услови на пазарни несовершености кога активностите на некој економски оператор има влијание на пазарните активности на друг економски агент и кое влијание не е рефлектирано во пазарните трансакции, во тој случај економистите зборуваат за екстерналии. Тоа се случаи кои се поблиски до реалноста споредено со перфектните пазарни апстракции на економските модели. Во нашиот случај се работи за технолошкото производство на електрична енергија од загадувачка технологија на примарната енергија наспроти технологија на примарна енергија од ОИЕ и преференциите на општеството. Во ваков случај постои јаз помеѓу релативно поевтиното производство на единица електрична енергија од „загадувачка примарна

енергија“ споредено со производство на единица електрична енергија од ОИЕ како примарна енергија.

Секако дека во перфектните пазари загадувањето нема сопственик и тоа не се засметува во еквилибриум цената на перфектниот пазар. Но, од друга страна, општеството има преференции за намалување на загадувањето бидејќи тоа носи идни трошоци за приватните и правните агенти, а тоа бара политики кои преферираат ОИЕ бидејќи технологијата позади примарната енергија од ОИЕ е „незагадувачка“. Со други зборови, во случај на технологија на производство на електрична енергија од „загадувачка примарна енергија“ во перфектна пазарна економија не се наплатува за загадувањето и тие се емитуваат во амбиентната околина и го засегаат целото општество со идни долгорочни трошоци по општеството. Еден од начините за решавање на загадувањето е оданочување на овие „загадувачки“ индустрии со што, во теорија, се намалува нивното производство, а со тоа и загадувањето¹⁷.

Но, на општеството не му е потребно помалку електрична енергија туку повисоко производство на електрична енергија за да се задоволи растечката потреба од електрична енергија. Тоа довело до нова економска мисла на проблемот на загадување преку феноменот на правото на сопственост на ресурсите, а со тоа и регулирање на начинот на кој ресурсите би се користеле¹⁸. Во ваков случај се врши регулација на производството на електрична енергија во зависност од ресурсите кои се користат т.е. во зависност од примарната енергија која се користи за производство на електрична енергија.

Значи, постојат инструменти кои може да влијаат на пазарот на производство/понуда на електрична енергија за да се направи избор за производство со примарна енергија која нема да загадува. Во овој документ не се анализира аспектот на одржлив развој и загадувањето туку инструментите и шемите кои се користат за да се постигнат целите на политиките за намалување на загадувањето, климатските промени и користењето на ОИЕ како примарна енергија за производство на електрична енергија. Оттука, воведување на инструменти на пазарот на електрична енергија има за цел:

- 1) да се обезбеди поттикнување на инвестиции за оптимално искористување на расположливиот потенцијал на обновливите извори на енергија,
- 2) постигнување на националните задолжителни цели за учество на обновливите извори на енергија во вкупната потрошувачка на енергија и
- 3) задоволување на условите за заштита на животната средина и ублажување на климатските промени.

Во принцип може да се користат ценовни и волуменски инструменти и шеми за зголемување на користењето на ОИЕ:

1. Ценовни
  - a. Повластени цени
  - b. Премии
  - c. Даночни олеснувања

---

¹⁷ Ова е подлогата на економистите од почетокот на 20-от век преку делото на Артур Пигу, Економија на благосостојбата (The economics of welfare): <https://www.palgrave.com/gp/book/9780230249318>.

¹⁸ Ова е подлогата на економистите од 60-те години од 20-от век преку делото на Роналд Коазе, Проблемот на општествениот трошок (The problem of social cost): <https://www.jstor.org/stable/724810>.

- d. Грантови за инвестиции
- 2. Волуменски
  - a. Тендерски процедури
  - b. Зелени сертификати (квоти)

На територијата на ЕУ вообичаено се користат повластените тарифи и премиите. Повластените тарифи се едноставни инструменти кој го намалува пазарниот ризик на операторот поради долгорочната сигурност од купопродажниот договор. Ова е инструмент кој го преферира максималниот обем на производство и е транспарентен во смисла на јасно утврдена тарифа. Тарифата се плаќа од крајниот потрошувач и како таква не е оптоварување за јавните средства/буџет.

Предизвици кај повластената тарифа се да се утврди соодветното ниво на тарифите по технологија како и несензитивноста на операторите под режим на повластени тарифи на пазарните цени на електрична енергија. Повластената тарифа преферира претежно производство кое се поврзува на мрежа и може да биде скапо за државата, а и потешко може да се контролира инсталираниот капацитет т.е. може да има прекумерно инвестирање во ОИЕ од поевтина примарна енергија на пример хидро наспроти ветерна и/или соларна.

Затоа е потребно при созревање на производството од ОИЕ да се премине кон премиите како инструменти за мотивирање на инвеститорите за производство на електрична енергија од ОИЕ. Имено, во РСМ со **идентификација и решение на почетните бариери за инвестирање, и со солидното инвестирање во МХЕ уште со подзаконската регулатива од 2007 година, системот на премии е логичен след како би се дошло до намалување на трошоците за производство на електрична енергија од МХЕ.** Овој модел на премии, пред сè, е предвиден за постепено интегрирање на ОИЕ на пазарот на електрична енергија и во суштина е понапреден облик од системот на загарантирани цени, со неколку можни нивоа на изложеност на повластените производители на пазарните ризици (фиксна или променлива премија).

Со самиот факт што 121 МХЕ оперираат со инсталиран капацитет од околу 115 MW, а 173 ФЕЦ се со моќност од околу 30 MW укажува дека моделот на повластени тарифи обезбедил раст на капацитетите за производство на МХЕ. Уште повеќе што нивниот помал број на оператори укажува дека МХЕ може да користат и од економијата на обем. Понатаму, процентуалното учество на електрани од ОИЕ во РСМ е 97% но, во инсталирана моќност е 37%, а во производството со 29%. Од друга страна пак над 91% од ОИЕ во РСМ се базира на хидроенергијата што укажува дека системот на повластени тарифи веќе постигнува зрелост за МХЕ, не овозможува диверзификација на изворите и може да има влијание за одржување на небалансиран развој на ФЕЦ и ВЦ за сметка на МХЕ.

Во ЕУ на пример, почнувајќи од 2009 година, се забележува одржување на константно ниво на количината на енергија произведена од хидро извори, додека производството од другите ОИЕ се зголемува. Оттука, учеството на електричната енергија произведена од хидроенергетски извори во ЕУ со учество од 61% во 2009г. се намалува на учество од 36% во 2018г. за сметка на зголемено производство од останатите ОИЕ.

Во Германија учеството на ОИ се зголемува од 3,1% во 1990 година на 6,8% во 2000 година, на 22,9% во 2012 година и 46% во 2020. Во рамките на различните обновливи технологии, енергијата од ветар има најголемо учество (33,8%), проследено со биомаса (30%), фотоволтаици (20,6%) и хидроенергија (15,6%) (во 2013). Во 2020 56% е од ветер,

21% од фотоволтаици, 19% од биомаса и 8% од хидроенергија што значи натамошно опаѓање на хидроенергијата како учество во ОИЕ.

Конечно, во 2020 година во РСМ, просечно е исплатено за електричната енергија произведена од повластените производители на МХЕ по 81 EUR/MWh што е повисоко од просечната цена за електрична енергија без даноци и давачки за РСМ која за 2020 била 68 EUR/MWh (16% повисока од просечната цена за електрична енергија без даноци и давачки за РСМ за таа година).

Оттука, се наметнува мислењето дека МХЕ со системот на повластени тарифи ја достигнале својата зрелост и нивното задржување во режимот на тарифи во Уредбата за мерките за поддршка на производството на електрична енергија од обновливи извори на енергија во режим на премии е всушност фаворизирање на овој регулиран пазар на МХЕ на сметка на ФЕЦ и ВЦ и другите ОИЕ.

Во системот на премии производителите на електрична енергија од МХЕ ќе бидат одговорни за отстапувањата во однос на планираното производство, па последично на тоа се принудени подобро да го предвидуваат сопственото производство. Во зависност од тоа како моделот е дефиниран, премијата не го елиминира ризикот од продажба на електрична енергија, со гарантирање на право на првенство.

Повластените производители кои користат премии се предмет на тендерски постапки за доделување на премии, во кои задолжително е вклучена и аукција за доделување на право за користење на премии за повластени производители. Владата, на предлог на Министерството за економија, а по претходно решение на Комисијата за заштита на конкуренцијата, донесува годишна Програма за финансиска поддршка за производство на електрична енергија од повластени производители кои користат премија. Средствата за исплаќањето на премиите примарно се обезбедуваат од Буџетот РСМ.

Со премиите производителите на електрична енергија превземаат дел од пазарниот/ценовен ризик за разлика од производители кои користат повластени тарифи. Но, во случај производител кој користи премија да не успее да склучи договор за продажба на произведената електрична енергија на пазарот на електрична енергија на големо, во тој случај може да склучи договор за продажба на електричната енергија со трговецот или снабдувачот со електрична енергија избран од Министерството за економија, по претходно спроведена тендерска постапка по пат на јавен оглас за која соодветно се применуваат одредбите од Законот за јавните набавки.

ПОТТИКНУВАЊА ЗА ИНВЕСТИРАЊЕ ВО ЗАВИСНОСТ ОД ПОЧЕТНАТА ИНВЕСТИЦИЈА

Меѓународната агенција за енергетика покажува дека трошок по технологија за MWh за Европа изнесува¹⁹:

- Јаглен = \$УСД 70 за MWh (просек од Јапонија, Индија, Кина, САД)
- Гас = \$УСД 71 за MWh
- Нуклеарна = \$УСД 71 за MWh
- Ветер (на земја) = \$УСД 55 за MWh
- Ветер (на море) = \$УСД 90 за MWh
- Соларна = \$УСД 70 за MWh

---

¹⁹ Види повеќе: <https://www.iea.org/reports/projected-costs-of-generating-electricity-2020>

- Биомаса = 53 – 182 \$УСД за MWh
- Хидро = зависно од ситуација до ситуација но рангот е:
  - Акумулација > 5 MW (39-142 \$УСД за MWh)
  - Проточни > 5 MW (46-104 \$УСД за MWh)

Цените за ветер, соларна, биомаса во просек се повисоки од оние за хидро технологија.

Воведувањето на FiT преку субвенционирање, во Европа во почетокот на 1990те се оправдува и воведува како механизам за промоција на политиките за заштита на климата, односно за намалување на емисиите на стакленички гасови од согорувањето на фосилните горива. Целта била да се направи подостапна скапата технологија од ОИЕ кои не се од хидропотенцијал со тоа што ќе се намали ризикот за инвеститорите и ќе им се осигура сигурен приход за времетраење на купопродажниот договор. На тој начин по единица MWh технологиите се нормализираат во цена. Со други зборови, повластените тарифи кои се доделуваат се разликуваат според технологијата на производството на енергија, со цел да можат да се надминат недостатоците од трошоците кои се специфични за дадена технологија, споредено со конвенционалното производство на електрична енергија засновано на фосилни или нуклеарни горива.

На пример, во Германија, со глобалните планови, вклучително и на Европа, за намалување на стакленичките гасови до 2050 година во 1990та се воведува FiTs²⁰. Оттука, примарен инструмент за политиката за производство на енергија од ОИ извори во Германија во тој период е и повластена тарифна шема (повластена цена) FiT која гарантира набавка на зелена енергија со фиксно утврдени цени за подолг временски период.

Конечно, во РСМ Покрај повластените тарифи и премии, со член 186 став 2 од Законот за енергетика пропишани се и други можни мерки за поддршка, како што се:

- 1) инвестициона поддршка;
- 2) даночни и царински олеснувања;
- 3) воведување на посебни обврски на снабдувачите со електрична енергија за купување на електрична енергија произведена од обновливи извори;
- 4) воведување на обврски за трговците со нафтени деривати и горива за транспорт за продажба на биогорива на пазарот;
- 5) издавање на гаранции за потекло на електричната енергија произведена од обновливи извори;
- 6) воведување на можност за производство на електрична енергија од обновливи извори наменета за сопствена потрошувачка и предавање на вишокот во електродистрибутивниот систем; и
- 7) надоместок за поттикнување на учеството на обновливи извори на енергија.

ПОВЛАСТЕНИТЕ ТАРИФИ НЕ ТРЕБА ДА БИДАТ ТРАЈНА ОПРЕДЕЛБА: СТУДИИ НА СЛУЧАЈ

Во Германија програмите за повластени цени се на удар поради исклучително скапите цени и трошоци па оттука FiT се смета како неефикасен инструмент за заштита на

²⁰ Böhringer, Christoph; Cuntz, Alexander; Harhoff, Dietmar; Otoo, Emmanuel A Working Paper, The Impacts of Feed-in Tariffs on Innovation: Empirical Evidence from Germany

климата. Според Фрондел²¹ (2010) ваквите политики, во голема мерка, не успеале да обезбедат одржливо и ефективно воведување на обновливи енергија, туку токму спротивното, ваквите стимулации, резултирале со **огромни трошоци што не укажуваат на стимулирање на економијата, заштита на животната средина, или зголемување на енергетската безбедност**. Ова посебно во насока на **намалените трошоци за технологиите по подолг период**, па оттука ваквите долгорочни тарифи кои имаат фиксна вредност се финансиски скапи, односно трошоците се значително повисоки од бенефитите за намалена емисија, вработување, енергетска безбедност и технолошка иновација.

Другите земји во ЕУ, генерално го следат и го следеле примерот на Германија. Уште во 2013 година ЕК²², укажува на потребата за менување на мерките на поддршка преку премии, (FiPs) кои претставуваат унапредена верзија на FiT со различно ниво на пазарно изложување за производителите. Според Комисијата, FiP како механизам има повеќе предности во споредба со другите инструменти **затоа што тие го обврзуваат производителот на ОИЕ да најде продавач за произведената енергија на пазарот и да осигури дека пазарните сигнали** доспеваат до операторите со обновлива енергија преку различни нивоа на пазарно изложување. Што значи ја поттикнува конкуренцијата и пазарната економија. Добро дизајнирана шема на FiP исто се смета дека обезбедува ограничени трошоци и ќе биде двигател на иновацијата преку поддршка базирана на конкурентен процес со давање на пазарни сигнали на инвеститорите вклучително и на предвидливост и доверба за инвестирање²³.

Веќе во 2017 година²⁴ European Commission's Joint Research Centre (JRC), во извештајот за шемите за поддршка на обновлива енергија во единствениот пазар, во главните заклучоци укажува дека различните шеми за поддршка се најголемите двигатели за инвестиции во секторот за електрична енергија на ЕУ, додека инвестициите во средства во мрежата се водат главно од регулативата што им гарантира на инвеститорите разумен поврат на капиталот. **Сепак, наведуваат дека стимулациите мора да се намалат во согласност со падот на трошоците за технологијата на производство, со цел да се избегне прекумерна компензација и зголемување на цените на енергијата**. Feed-in тарифи (FIT) и Feed-in premium (FiP) како форми на поддршка заедно со грантовите, бонусите, и сл., се главните шеми за поддршка на обновливи технологии во енергетскиот секторот во ЕУ како и најраспространети низ земјите на ЕУ. Искуството на аукциите во некои земји на ЕУ како Германија, Франција, Велика Британија, Шпанија покажува дека ваквата форма на поддршка се покажала како

---

²¹ Frondel, M., Ritter, N., Schmidt, C. M., & Vance, C. (2010). Economic impacts from the promotion of renewable energy technologies: The German experience. *Energy Policy*, 38(8), 4048–4056. doi:10.1016/j.enpol.2010.03.029

²² Commission staff working document, European Commission guidance for the design of renewables support schemes, Accompanying the document Communication from the Commission Delivering the internal market in electricity and making the most of public intervention, Brussels, 5.11.2013, SWD(2013) 439 final

²³ Ibid.

²⁴ Banja M., Jégard M., Monforti-Ferrario F., Dallemand J.-F., Taylor N., Motola V., Sikkema R. Renewables in the EU: the support framework towards a single energy market EU countries reporting under Article 22(1) b, e and f of Renewable Energy Directive, Energy Efficiency and Renewables Unit (C.2), Directorate C — Energy, Transport and Climate — of the European Commission's Joint Research Centre (JRC), <https://e3p.jrc.ec.europa.eu/sites/default/files/documents/publications/kjna29100enn.pdf>

побрза и пофлексибилна од аспект на административните процедури при прилагодување нивоа на поддршка за намалување на трошоците.

Во Швајцарија на пример, почнувајќи од 2024 година се укинуваат повластените тарифи. Фотоволтаиците ќе примаат помош во инвестициите, хидроелектраните над 10 MW и електраните на биомаса ќе примаат инвестициска поддршка²⁵.

Директивата за обновлива енергија²⁶ поставила цели за сите членки на ЕУ за уделите на државите во обновливи извори на енергија во бруто потрошувачката на финална енергија до 2020 година. Во таа насока Упатството од 2014 година²⁷ укажува дека е потребно:

“...Постепено воведување на механизми засновани на пазарот: Некои технологии за обновлива енергија достигнаа **фаза на зрелост** што бара нивна интеграција на пазарот. За да се зголеми ефективноста на трошоците и да се ограничат дисторзиите, новите упатства предвидуваат постепено воведување на конкурентни процеси на наддавање за доделување јавна поддршка, притоа нудејќи им на земјите-членки флексибилност да ги земат предвид и националните околности.

Упатствата, исто така, предвидуваат постепено заменување на повластените тарифи (FiT) со премии (FiP), што ги изложуваат обновливите извори на енергија на сигналите на пазарот. Малите инсталации ќе имаат корист од посебен режим и сè уште можат да бидат поддржани со повластени тарифи или еквивалентни форми на поддршка. Понатаму, правилата не влијаат на веќе воспоставените шеми кои се одобрени според постојните правила...²⁸”

Упатството на ЕУ уште минатата деценија укажува на потребата на намалување на помошта која се дава преку така наречените FiT и со цел намалување на пазарните дисторзии премиите преставуваа унапреден механизам за поддршка на производство на енергијата од обновливи извори.

Балтичките земји²⁹, иако со различен произведен микс од ОИ, веќе од претходната година престанаа со фиксните надоместоци и тарифи за електрична енергија од ОИ за нови производители и започнуваат да го напуштат ваквиот систем на поддршка, па веќе во иднина ќе преминат на принципот на негативна аукција од која се очекува поголема конкуренција.

Естонија започнува со системот на аукција во 2020г за прв пат. Во Латвија искуството е главно на FiT систем кој е доста комплексен, меѓутоа ја зголемува цената на крајниот корисник, и се очекува нов систем на поддршка. Во Литванија поддршката може да се

---

²⁵ Види повеќе овде: <https://www.iea.org/policies/4663-feed-in-tariffs-for-res-and-investment-grants-for-small-and-large-100kw-pv-hydropower-and-biomass>.

²⁶ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%253A32009L0028>

²⁷ Упатството од 2014 (Guidelines on State Aid for Environmental Protection and Energy (EEAG) (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52014XC0628%2801%29>) во моментот е во процес на ревидирање и измени, повеќе тука: https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/12616-State-aid-for-environmental-protection-and-energy-revised-guidelines_en

²⁸ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_14_400

²⁹ Egidijus Kasiulis, Petras Punys, Algis Kvaraciejus, Antanas Dumbrauskas and Linas Jurevičius, Small Hydropower in the Baltic States—Current Status and Potential for Future Development , достапно тука: <https://www.mdpi.com/1996-1073/13/24/6731/pdf>

нарече лизгачка (sliding) FiT, меѓутоа фиксните тарифи за нови капацитети се укинати, како и кај Латвија.

Одлуки на Комисијата за известена и одобрена државна помош преку финансиската поддршка на производство на електрична енергија од обновливи извори

Упатството на Комисијата за државна помош за заштита на животната средина и енергетика од 2014 година (види го целото упатство³⁰ 2014-2020 со продолжена важност и за 2021 година) дозволува земјите-членки да го поддржат производството на електрична енергија од обновливи извори, под одредени услови.

Овие правила се насочени кон остварување на целите за обновлива енергија како и за климатските цели, со најмалку можни трошоци за даночните обврзници и без непотребни нарушувања на конкуренцијата на единствениот пазар. Во таа насока Упатството од 2014 година, како што веќе илустриравме, укажува дека е потребно постепено воведување на механизми засновани на пазарот и со тоа заменување на повластените тарифи (FiT) со премии (FiP), што ги изложуваат обновливите извори на енергија на сигналите на пазарот бидејќи некои технологии за обновлива енергија достигнаа фаза на зрелост што бара нивна интеграција на пазарот.

Според повеќе одлуки на ЕК, за државна помош во изминатата деценија, ЕК има донесено одлуки дека FiT претставува државна помош која пак е во согласност, односно е компатибилна со внатрешниот пазар и во согласност со член 107 (3) (в) на ТФЕУ и затоа не се спротивставува на известената мерка, како на пример случаите на: State aid SA.31236 (2011/N) – Ireland Renewable Feed In Tariff, State aid; N 354/2009 – Slovenia Support for production of electricity from renewable energy sources and in co-generation installations; SA.45765 Lithuanian RES support scheme³¹; State aid SA.31236 (2011/N) – Ireland.³²

Повластените тарифи се сметаат за државна помош³³, бидејќи преку повластена тарифна субвенција, производителите на обновлива енергија добиваат поголема (гарантирана) исплата за енергијата произведена од обновливи извори. Бидејќи производството на обновлива енергија не се смета дека е секогаш профитабилно, повластената тарифна субвенција ја компензира разликата помеѓу цената на чинење на обновливата енергија и пазарната вредност на испорачаната енергија: непрофитабилниот дел. Со тоа станува попривлечно да се произведува обновлива енергија.

Такиот надоместок обично треба да се смета како државна помош (член 107 ДФЕУ) бидејќи станува збор за надомест што е повисок од пазарната цена што му дава на корисникот селективна предност. Честопати, потрошувачот е тој што (на крајот) плаќа за овој надомест за обновлива енергија. Сепак, бидејќи овие додатоци се законски регулирани, тие се сметаат за „државни ресурси“. Ова во 2016 и 2017 според пресудите

³⁰ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_14_400

³¹ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_19_242

³² https://ec.europa.eu/competition/state_aid/cases/241165/241165_1364169_98_1.pdf

³³ <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=870442b0-fd7c-47af-89a3-27faa24bdba1>

на во случаите на Германија³⁴ (ECLI:EU:T:2016:281) и Франција³⁵ (ECLI:EU:C:2017:217). Дополнително, ваквите надоместоци влијаат и врз трговијата во рамките на ЕУ. Како резултат на ова, ЕК смета дела сите услови во врска со државната помош се исполнети.

Одлуката од Судот на Правда од 2019: ГЕРМАНИЈА ПРОТИВ КОМИСИЈАТА ДЕКА ПОВЛАСТЕНАТА ТАРИФА НЕ Е ДРЖАВНА ПОМОШ

Од друга страна пак, Европскиот суд на правдата, во 2019 година донесе одлука во случајот Германија против Комисијата (ECLI:EU:C:2019:268) со која одлука³⁶ се одлучува дека повластените тарифи, предвидени со германскиот закон за обновлива енергија не претставуваат државна помош односно субвенции. Судот пресудил: *„Според Судот на правдата, Генералниот суд не бил во право кога утврдил дека средствата генерирани од надоместокот претставуваат државни ресурси. Следствено, недостасува фактор за да се класифицираат предностите од „помошта“ што произлегуваат од механизмите утврдени со ЕЕГ 2012“.*

Оваа пресуда на Судот на правдата се смета за пресврт и е важна од најмалку две причини³⁷. Прво, го појаснува критериумот на државните ресурси, кој треба да се исполни за мерката да се класифицира како државна помош. Тогаш кога мерката не зависи од државни ресурси, таа не претставува државна помош според значењето на членот 107, став 1, од ДФЕУ и тогаш не мора да биде известена до Комисијата, според член 108, став 3, од ДФЕУ.

Второ, пресудата е од особено значење за енергетскиот сектор и за механизмите за поддршка на обновливите извори на енергија кои имаат потенцијал да бидат категоризирани како државна помош, особено оние што вклучуваат гарантирани цени над пазарните. Различниот пристап на Генералниот Суд и Европскиот Суд на правдата во врска со вој случај се базира на поставувањето и спроведувањето на механизмот за поддршка на обновлива енергија кој би бил квалификуван или нема да биде квалификуван како државна помош во **зависност од однесувањето на економските оператори т.е. во зависност од тоа дали снабдувачите со електрична енергија го пренесуваат надоместокот на крајните потрошувачи или не, што пак предизвикува правна несигурност** (од аспект на фактичкото пренесување на надоместокот, дали се пренесува целосно, делумно или не, бидејќи иако снабдувачите се претпоставува дека имаат економски интерес да го пренесат надоместокот на крајните потрошувачи, сепак можат да одлучат да не го направат тоа од причини да бидат ценовно поконкуретни).

---

³⁴<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=177881&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=440460>

³⁵<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf;jsessionid=9ea7d0f130d5e9270550ef644703b991c5e1a2722267.e34KaxiLc3eQc40LaxqMbN4PaxuSe0?text=&docid=189181&pageIndex=0&doclang=FR&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=440372>

³⁶ <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2019-03/cp190044en.pdf>

³⁷ Подетална анализа на пресудата во трудот на Daniel Vasbeck, State Aid, the Criterion of State Resources and Renewable Energy Support Mechanisms: Fresh Wind from Luxembourg in EEG 2012 достапно на:

https://www.europeanpapers.eu/en/system/files/pdf_version/EP_EF_2019_I_014_Daniel_Vasbeck_00307.pdf

НАОДИ/ ЗАКЛУЧОЦИ

1. Производството од ОИЕ во РСМ е на релативно задоволително ниво и инструментот на повластена тарифа е успешен во смисла на мотивирање на инвестирање во ОИЕ за производство на електрична енергија.
2. Сепак, споредено со другите земји од ЕУ, ОИЕ за производство на електрична енергија во РСМ претежно се базираат на МХЕ.
3. Ова може да биде индикатор дека повластените тарифи во РСМ не ги зема во предвид релативно повисоките инвестициски трошоци за ветерните и соларните електрани споредено со МХЕ по единица инсталиран капацитет. Овие повластени тарифи во РСМ делуваат само на стабилизирање на идни приходи на операторите на МХЕ, а не и на диверзификација на технологијата на производство на електрична енергија од разни технологии.
4. Повластените тарифи без соодветно утврден плафон за МХЕ може да влијае на цените на електрична енергија во РСМ со што е регресивен инструмент за потрошувачите со пониска куповна моќ.
5. Повластените тарифи без соодветно утврден плафон за МХЕ може да влијаат кон повисоки трошоци од таквите политики доколку нема соодветно утврден плафон за МХЕ во РСМ.
6. Повластените тарифи не обезбедуваат пазарни сигнали за ценовна конкуренција.
7. Според тоа, за разлика од домашното законодавство кое сè уште предвидува повластена тарифа како мерка за поддршка на производството на електрична енергија од МХЕ, ЕУ легислативата обезбедува транзиција од повластените тарифи кон доделување на премии.
8. Оттука, може да се заклучи дека не е извршено целосно усогласување на националното законодавство со ЕУ легислативата со која се уредува државната помош за производството на електрична енергија од обновливи извори на енергија.
9. Со самиот факт што 121 МХЕ оперираат со инсталиран капацитет од околу 115 MW, а 173 ФЕЦ се со моќност од околу 30 MW укажува дека моделот на повластени тарифи, во кој недостасува плафон за МХЕ, обезбедил раст на капацитетите за производство на МХЕ.
10. Од друга страна пак над 91% од ОИЕ во РСМ се базира хидроенергијата што укажува дека системот на повластени тарифи веќе постигнува зрелост за МХЕ, не овозможува диверзификација на изворите и може да има влијание за одржување на небалансиран развој на ФЕЦ и ВЦ за сметка на МХЕ.
11. Во ЕУ, почнувајќи од 2009 година, се забележува одржување на константно ниво на количината на енергија произведена од хидро извори, додека производството од другите ОИЕ се зголемува. Оттука, учеството на електричната енергија произведена од хидроенергетски извори во ЕУ со учество од 61% во 2009г. се намалува на учество од 36% во 2018г. за сметка на зголемено производство од останатите ОИЕ.
12. Конечно, во 2020 година во РСМ, просечно е исплатено за електричната енергија произведена од повластените производители на МХЕ по 81 EUR/MWh што е повисоко од просечната цена за електрична енергија без даноци и давачки за РСМ која за 2020 била 68 EUR/MWh (16% повисока од просечната цена за електрична енергија без даноци и давачки за РСМ за таа година).

13. Оттука, се наметнува мислењето дека МХЕ со системот на повластени тарифи ја достигнале својата зрелост, и нивното задржување во режимот на тарифи, во Уредбата за мерките за поддршка на производството на електрична енергија од обновливи извори на енергија во режим на премии е всушност фаворизирање на овој регулиран пазар на МХЕ на сметка на ФЕЦ и ВЦ и другите ОИЕ.

ПРЕПОРАКИ

1. РСМ треба да транзитира од повластени тарифи кон премии како инструменти за поддршка на производство на електрична енергија од МХЕ.
2. Уште повеќе бидејќи премиите се покомпатибилни со пазарна либерализација отколку повластените тарифи, а имајќи во предвид амбициите на државата за натамошна либерализација на пазарот на електрична енергија како и за отворање на целосен простор за ценовна конкуренција на пазарот на електрична енергија.
3. Во таа насока, МХЕ треба да се префрлат во член 11 од Уредбата за мерките за поддршка на производството на електрична енергија од обновливи извори на енергија³⁸.

---

³⁸ Види овде: [https://economy.gov.mk/Upload/Documents/T25-AKT%20\(1\).pdf](https://economy.gov.mk/Upload/Documents/T25-AKT%20(1).pdf).

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

- Banja M., Jégard M., Monforti-Ferrario F., Dallemand J.-F., Taylor N., Motola V., Sikkema R. (2017) Renewables in the EU: the support framework towards a single energy market EU countries reporting under Article 22(1) b, e and f of Renewable Energy Directive, Energy Efficiency and Renewables Unit (C.2), Directorate C — Energy, Transport and Climate — of the European Commission's Joint Research Centre (JRC), <https://e3p.jrc.ec.europa.eu/sites/default/files/documents/publications/kjna29100enn.pdf>
- Böhringer, Christoph; Cuntz, Alexander; Harhoff, Dietmar; Otoo, Emmanuel A. (2014), The Impacts of Feed-in Tariffs on Innovation: Empirical Evidence from Germany, Oldenburg Discussion Papers in Economics, No. V-363-14, University of Oldenburg, Department of Economics, Oldenburg
- Daniel Vasbeck, State Aid, the Criterion of State Resources and Renewable Energy Support Mechanisms: Fresh Wind from Luxembourg in EEG 2012 достапно на: https://www.europeanpapers.eu/en/system/files/pdf_version/EP_EF_2019_I_014_Daniel_Vasbeck_0307.pdf
- Egidijus Kasiulis, Petras Punys, Algis Kvaraciejus, Antanas Dumbrasukas and Linas Jurevičius, Small Hydropower in the Baltic States—Current Status and Potential for Future Development , <https://www.mdpi.com/1996-1073/13/24/6731/pdf>
- European Commission, (2013), Commission staff working document, European Commission guidance for the design of renewables support schemes Accompanying the document Communication from the Commission Delivering the internal market in electricity and making the most of public intervention, Brussels, 5.11.2013, SWD(2013) 439 final
- Frondel, M., Ritter, N., Schmidt, C. M., & Vance, C. (2010). Economic impacts from the promotion of renewable energy technologies: The German experience. Energy Policy, 38(8), 4048–4056. doi:10.1016/j.enpol.2010.03.029
- Consolidated version of the Treaty on the functioning of the European Union 26.10.2012: <https://eur-lex.europa.eu>
- Guidelines on State aid for environmental protection and energy 2014-2020 (2014/C 200/01) <https://eur-lex.europa.eu>
- Guidelines on State Aid for Environmental Protection and Energy (EEAG) (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52014XC0628%2801%29>) <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2019-03/cp190044en.pdf>
- <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=9ea7d0f130d5e9270550ef644703b991c5e1a2722267.e34Kaxilc3eQc40LaxqMbN4PaxuSe0?text=&docid=189181&pageIndex=0&doclang=FR&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=440372>
- <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=177881&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=440460>
- https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_14_400
- https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_19_242
- https://ec.europa.eu/competition/state_aid/cases/241165/241165_1364169_98_1.pdf
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%253A32009L0028>
- <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=870442b0-fd7c-47af-89a3-27faa24bdba1>
- The International Renewable Energy Agency (IRENA), <https://www.irena.org/Statistics/Download-Data>
- Закон за енергетика („Сл весник на РСМ“ бр.96/18 и 96/2019)
- Законот за контрола на државната помош („Сл. весник на РМ“ бр. 145/2010)
- Законот за заштита на конкуренцијата („Сл. весник на РМ“ бр. 145/2010, 136/2011, 41/2014, 53/2016 и 83/2018 – консолидиран текст)
- Одлука за вкупната инсталирана моќност на повластените производители на електрична енергија, Министерство за економија на РСМ, <https://economy.gov.mk>
- Правилник за обновливи извори на енергија, Министерство за економија на РСМ, <https://economy.gov.mk>
- Регулаторна комисија за енергетика и водни услуги на Република Северна Македонија, Годинишни извештаи за 2020 и други поодминати години

Регулаторна комисија за енергетика и водни услуги на Република Северна Македонија,
Преглед на повластени производители на електрична енергија од обновливи извори на
енергија коишто користат повластена тарифа – мали хидроелектроцентрали (МХЕ), состојба
28.12.2020, <https://erc.org.mk/odluki/Pregled%20na%20proizvoditeli%20od%20MHE%20-%2028%2012%202020.pdf>

Уредба за мерките за поддршка на производството на електрична енергија од обновливи
извори на енергија, Министерство за економија на РСМ, <https://economy.gov.mk>

АНЕКС 1: ГЕНЕРИРАНА ЕЛЕКТРИЧНА ЕНЕРГИЈА ОД ОИЕ ЗА ЗЕМЈИТЕ ОД ЗАПАДЕН БАЛКАН И ВКУПНО ЗА ЕУ

Indicator/Индикатор	Electricity generation (GWh)/ Генерирање на електрична енергија (GWh)										
Country/Земја	Technology	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Albania/ Албанија	Total renewable energy	5 201	7 568	4 133	4 726	6 960	4 726	5 896	7 783	4 526	8 553
	Hydropower/Хидро	5 201	7 567	4 132	4 725	6 959	4 724	5 895	7 782	4 525	8 552
	Marine										
	Wind/Ветер										
	Solar/Соларна	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	Bioenergy/Био	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Geothermal/Геотермална										
Bosnia Herzg/ Босна и Херцеговина	Total renewable energy	6 239	8 026	4 388	4 150	7 238	5 944	5 547	5 620	3 818	6 550
	Hydropower/Хидро	6 239	8 026	4 387	4 215	7 236	5 935	5 551	5 641	3 987	6 519
	Marine										
	Wind/Ветер	0	0	1	1	1	1	1	1	1	103
	Solar/Соларна	0	0	0	0	2	8	9	24	21	21
	Bioenergy/Био	0	0	0	0	0	0	0	1	6	8
	Geothermal/Геотермална										
Kosovo*/ Косово	Total renewable energy	120	157	105	96	143	151	140	246	180	304
	Hydropower/Хидро	120	156	105	96	143	151	140	245	179	273
	Marine										
	Wind/Ветер	0	1	0	0	0	0	0	0	0	30
	Solar/Соларна	0	0	0	0	0	0	0	0	1	2
	Bioenergy/Био										
	Geothermal/Геотермална										
Montenegro/ Црна Гора	Total renewable energy	2 072	2 751	1 205	1 478	2 506	1 754	1 495	1 847	1 125	2 260
	Hydropower/Хидро	2 071	2 750	1 204	1 477	2 504	1 752	1 491	1 843	1 024	2 113
	Marine										
	Wind/Ветер	0	0	0	0	0	0	0	0	97	143
	Solar/Соларна	1	1	1	1	1	3	4	4	4	4
	Bioenergy/Био										
	Geothermal/Геотермална										

North Macedonia/ Северна Македонија	Hydropower/Хидро	1 270	2 431	1 433	1 041	1 584	1 207	1 865	1 897	1 110	1 791
	Marine										
	Wind/Ветер	0	0	0	0	0	71	121	109	110	97
	Solar/Соларна	0	0	1	3	9	14	23	24	24	23
	Bioenergy/Био	0	0	0	0	0	0	20	36	52	54
	Geothermal/Геотермална										
Serbia/ Србија	Total renewable energy	10 542	11 892	8 670	9 296	10 230	11 032	10 116	10 865	9 291	10 906
	Hydropower/Хидро	11 144	12 571	9 243	9 914	10 853	11 617	10 783	11 520	9 752	11 393
	Marine										
	Wind/Ветер	0	0	0	0	1	0	1	26	48	150
	Solar/Соларна	1	1	2	4	5	6	11	12	13	13
	Bioenergy/Био	0	0	1	6	21	23	24	35	76	103
EU 28/ ЕУ 28	Total renewable energy	599 138	681 897	682 530	771 761	862 283	904 160	941 261	955 393	974 590	1 052 187
	Hydropower/Хидро	367 505	409 027	342 327	368 886	405 324	408 333	373 285	381 998	332 261	379 820
	Marine	449	479	479	463	419	483	492	501	526	490
	Wind/Ветер	133 905	150 187	181 368	207 379	237 945	254 388	303 550	304 061	362 006	377 494
	Solar/Соларна	14 165	23 396	47 807	71 969	86 584	98 730	108 909	111 960	119 909	128 358
	Bioenergy/Био	108 370	124 286	132 875	148 028	157 446	167 289	178 316	180 134	184 050	188 053
	Geothermal/Геотермална	5 596	5 617	6 003	5 871	6 108	6 379	6 696	6 817	6 827	6 765

Извор: База ИРЕНА, Desktop version, <https://www.irena.org/Statistics/Download-Data>

Извор: Врз основа на податоци база ИРЕНА, Desktop version, <https://www.irena.org/Statistics/Download-Data>

АНЕКС 2: ПРОИЗВОДСТВО НА ЕЛЕКТРИЧНА ЕНЕРГИЈА ОД ДОМАШНИ ПРОИЗВОДИТЕЛИ GWh, ИЗВЕШТАЈ НА РКЕ 2020

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
ВКУПНО	6.744,2	6.287,9	5.806,6	5.676,4	4.982,3	5.271,5	5.302,7	5.229,0	5.287,5	5.655,5	5.128,3
АД ЕСМ (поранешно АД ЕЛЕМ)	6.476,5	6.050,2	5.370,1	5.113,0	4.535,0	4.741,8	4.299,9	4.080,1	4.114,3	4.283,7	3.642,8
Производство на ТЕЦ	4.277,4	4.775,7	4.475,7	3.742,6	3.506,4	3.092,7	2.699,1	3.145,1	2.613,0	3.293,8	2.509,8
ТЕ Битола	3.699,9	4.188,9	3.971,0	3.572,6	3.316,8	2.986,2	2.672,3	3.076,1	2.545,3	3.200,9	2.415,1
ТЕ Осломеј	577,5	586,8	504,7	170,0	189,6	106,5	26,8	69,0	67,7	92,9	94,7
Производство на ХЕЦ	2.184,8	1.267,9	887,5	1.362,5	958,2	1.528,3	1.490,1	816,1	1.391,1	879,5	965,3
ХЕЦ Маврово	800,0	560,1	263,2	287,0	398,0	438,9	553,2	393,3	433,5	418,0	386,7
ХЕЦ Шпилје	516,7	257,4	239,7	393,3	190,3	303,7	353,2	157,5	366,7	172,6	204,6
ХЕЦ Тиквеш	326,3	145,5	104,8	211,0	116,1	312,8	145,2	63,1	138,1	67,5	98,6
ХЕЦ Глобочица	291,0	167,6	169,8	247,6	136,2	225,5	232,6	96,9	229,3	112,7	137,7
ХЕЦ Козјак	250,9	137,4	97,8	184,0	80,4	171,6	142,8	71,0	156,7	73,1	95,8
ХЕЦ Света Петка			12,2	39,6	37,2	75,8	63,1	34,3	66,8	35,5	41,9
ВЕЦ Богданци			0,0	0,0	70,4	120,8	109,5	110,5	97,3	101,8	116,9
ТЕ–ТО Подружница Енергетика	14,2	6,7	6,8	7,9	0,0	0,0	1,2	8,4	12,9	8,6	8
ТЕ–ТО АД	0,0	74,4	280,1	340,8	189,8	177,8	550,1	794,7	716,6	987,0	1067,8
КОГЕЛ Север	0,0	2,9	2,2	4,3	1,2	0,7	3,7	7,0	0,0	0,0	42,8
МХЕ	241,6	159,2	151,2	209,6	241,9	308,4	389,3	271,8	379,2	304,0	322,05
ФЕЦ	26,2	1,1	3,1	8,7	14,3	22,6	23,7	23,9	23,3	25,6	37,3
ТЕ на биогаз			0,0	0,0	0,0	20,2	36,0	51,6	54,1	55,1	57,3

Извор: Годишен Извештај 2020, Регулаторна Комисија за енергетика и водни услуги на Република Северна Македонија, Прилог 1